

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць. **Головний редактор:** В. Горовий, д-р іст. наук, професор, заступник гендиректора НБУВ. **Редакційна колегія:** Л. Чуприна, заввідділу оперативної інформації, Т. Гранчак, заввідділу політологічного аналізу, Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн Г. Булахова.

Адреса редакції: НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2004@ukr.net, www.nbuv.gov.ua. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08. 2001 р.

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 2

ЗМІСТ

Коротко про головне

**Заява Президента України
у зв'язку з терористичним актом у Маріуполі**

**Президент: Україна має докази причетності Росії
до злочинів на Донбасі**

Аналітика

Потіха А.

Перспективи прийняття Трудового кодексу України

В об'єктиві – регіон

Якименко Ю.

**Рост террористической активности и социального протестного
движения в Одессе. Перспективы стабилизации ситуации в регионе**

Економічний ракурс

Кулицький С.

**Державний бюджет на 2015 рік
у контексті проблем реформування української економіки**

Рябоконт А.

Кризис украинской энергетики: причины и тенденции

Наука – суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

Перспективні напрями розвитку української науки

Аерокосмічна і авіаційна галузі

Астрономічна наука

Практичні впровадження науково-дослідних і проектно-технічних напрацювань

Інноваційні розробки та технології

Відновлювані джерела енергії

Розробки та дослідження для агропромислового комплексу

Підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів

Освіта та кадрове забезпечення в Україні

Охорона здоров'я

Наука і влада

Проблеми інформатизації

Горовий В.

Правові перспективи національного розвитку

До уваги держслужбовця

Коновалова Є.

Нові надходження довідково-бібліографічних видань до НБУВ

Коротко про головне

Заява Президента України у зв'язку з терористичним актом у Маріуполі

Криваве вбивство проросійськими терористами десятків мирних людей і поранення майже ста мирних мешканців Маріуполя є не просто терористичним актом. Це – злочин проти людяності, підсудний Гаазькому трибуналу.

Відкривши прицільний вогонь по житлових кварталах Маріуполя, бойовики продовжили чергу терористичних актів, серед яких лише за останні дні – розстріл пасажирського автобуса під Волновахою і вбивство людей на зупинці і в тролейбусі у Донецьку, вогонь по житлових кварталах багатьох міст і сіл.

Схиляю голову перед пам'яттю всіх, хто загинув і сьогодні, і раніше.

Так званий наступ терористів – це їхня атака проти мирних мешканців Донбасу. Українські воїни, ризикуючи життям, захищають мирних співвітчизників і дають гідну відсіч сепаратистській наволочі по всіх азимутах.

Міжнародна коаліція на підтримку України має надати рішучу відсіч злочинам терористів, посилити всі форми тиску на тих, хто їх спонсорує та всебічно підтримує. Саме про це сьогодні я говорив у Ер-Ряді та по телефону з лідерами провідних країн світу, і зараз терміново повертаюсь в Україну для проведення засідання РНБОУ задля рішучої координації дій у зв'язку з цим жахливим злочином.

Цивілізовані країни повинні ще більше об'єднати зусилля і зупинити розповзання терористичної загрози. Так звані ДНР і ЛНР мають бути визнані терористичними організаціями.

Настає час називати по імені і їхніх покровителів. Будь-яка допомога бойовикам, постачання зброї, техніки і добре тренованої живої сили – хіба це не є підтримкою тероризму, наочною для всього світу?

Ми за мир, але виклик ворога приймаємо. Будемо боронити свою Вітчизну так, як належить справжнім патріотам. І до повної перемоги.

Я звертаюся до жителів Донбасу, до усіх громадян України, які потерпають від терористів та агресора: як Президент України я зроблю все, щоб захистити кожного громадянина, щоб припинити біль та страждання, щоб повернути мир та спокій у кожну українську родину – від Львова до Луганська, від Чернігова до Керчі.

Об'єднавши наші зусилля, ми захистимо нашу свободу! **(Офіційне
інтернет-представництво Президента України
(<http://www.president.gov.ua/news/32046.html>). – 2015. – 24.01).**

Президент: Україна має докази причетності Росії до злочинів на Донбасі

Україна має беззаперечні докази підтримки Російською Федерацією терористів на Донбасі та її причетності до трагічних подій у Маріуполі, заявив Президент П. Порошенко на засіданні Ради національної безпеки і оборони.

«Перехоплення радіо- і телефонних розмов, які мені були наведені СБУ, неспростовно свідчать про те, що ця атака була здійснена терористами, які, на жаль, підтримуються Російською Федерацією», – сказав він.

На переконання глави держави, доказом є і блокування Росією заяви Ради безпеки ООН та її мовчання щодо оцінки дій терористів на території Донецької і Луганської областей – атаки на Волноваху, ганебного поводження з українськими військовополоненими, трагедії на тролейбусній зупинці в Донецьку.

«Вважаю, що це справа честі кожної країни – чітко визначити своє ставлення до трагедії в Маріуполі, Волновасі. І ухиляння від справедливих та чесних оцінок і є, в тому числі, підтримкою тероризму, чого ми аж ніяк допустити не можемо», – наголосив П. Порошенко.

Він також повідомив, що Служба безпеки України затримала корегувальника вогню, який працював під час атаки терористів на Маріуполь. За словами Президента, він вже дає свідчення, які будуть оприлюднені. «Весь світ має бачити що і хто несе відповідальність за загибель десятків мирних мешканців і сотень поранених мирних людей», – підкреслив глава держави.

Президент відзначив «професійні та ефективні дії Збройних сил України у відповідь на атаки вздовж всієї лінії фронту». Так, за інформацією Міністерства оборони, останніми днями загалом було ліквідовано більше 700 бойовиків, вісім систем залпового вогню «Град», у тому числі чотири із шести, які проводили обстріл Маріуполя, знищено декілька автівок з боєприпасами та сім одиниць бронетехніки.

Водночас глава держави висловив стурбованість заявою ватажків бандформувань щодо одностороннього виходу з Мінських угод, «які передбачають деескалацію конфлікту, перекриття кордонів, звільнення незаконно утримуваних осіб, відведення важкої артилерії і припинення вогню і були визнані світовою спільнотою».

Тож, зважаючи на загострення ситуації, на розгляд РНБО винесене питання щодо надзвичайних заходів протидії російській загрозі та проявам підтримки тероризму на території України, стратегія дій в умовах активізації терористичних угруповань.

У цьому контексті П. Порошенко також повідомив про проведення низки переговорів щодо підтримки України.

«Ми координуємо нашу діяльність з іноземними партнерами. Неодноразові телефонні переговори з віце-президентом США Джозефом

Байденом, переговори в Ер-Ріяді з президентом Франції Франсуа Олландом, президентом Європейської ради Дональдом Туском, багатьма главами держав і урядів, у тому числі країн ЄС, Високим представником ЄС з питань зовнішньої політики та політики безпеки Федерікою Могеріні привели до того, що завтра має відбутися засідання Ради міністрів закордонних справ ЄС, де будуть скоординовані наші подальші спільні кроки щодо забезпечення безпеки України і збільшення тиску на РФ», – констатував він.

Трагічні події у Маріуполі Президент назвав «найжахливішою трагедією, яка відбулася за час війни». Він підкреслив, що якби бойовики та російська сторона дотримувалися Мінських домовленостей та імплементації Мирного плану, і техніка була відведена, «не було б навіть фізичної можливості виникнення таких трагедій, як під Волновахою та у Маріуполі».

Учасники засідання вшанували пам'ять загиблих мирних громадян України, які останніми днями загинули від рук проросійських терористів у Волновасі, Донецьку, Маріуполі, інших містах та селах Донбасу (*Офіційне інтернет-представництво Президента України* (<http://www.president.gov.ua/news/32046.html>). – 2015. – 24.01).

Аналітика

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Перспективи прийняття Трудового кодексу України

Верховна Рада України тривалий час намагається змінити трудове законодавство та прийняти новий Трудовий кодекс. Як відомо, попередній проект Трудового кодексу № 2902 було зареєстровано 22.04.2013 р. представниками попередньої влади – депутатами від Партії регіонів О. Стояном і Я. Сухим. Цей проект викликав критику з боку громадськості та профспілок за ряд антисоціальних норм, які передбачали можливість проведення локауту, звільнення працівників за «розголошення комерційної таємниці», відмову робити щеплення, підміну колективного договору нормативними актами роботодавця тощо.

Після різкої критики та серії акцій протесту депутати зареєстрували у Верховній Раді доопрацьований проект від 27.08.2013 р., у якому вилучили норму про локаут, натомість замінивши її на статтю «заборона локауту», але залишили інші норми, які викликали невдоволення громадськості. Урешті-решт цей проект Трудового кодексу так і не було прийнято Верховною Радою VII скликання.

Проте, як зазначив голова Конфедерації вільних профспілок України М. Волинець, нині діюча влада може повернутися до цього проекту. За його словами, влада вирішила повернутися до проекту Трудового кодексу, який розробили й намагалися «протягнути люди з команди Януковича – В. Хара, О. Стоян та Я. Сухий». «Його зміст зводиться до того, що громадяни

найманої праці можуть опинитися в рабстві. І не лише самі, а й їхні діти та онуки. Так, одна зі статей проекту передбачає, що роботодавець може звільнити працівника без його згоди. Так само може бути збільшено робочий тиждень. Але замість додаткової оплати працівник отримує додаткову відпустку. Якщо ж люди застрайкують, то, згідно з проектом Трудового кодексу, роботодавець матиме право звільнити всіх», – наголосив М. Волинець.

Він також розкритикував ще ряд положень цього документа. Натомість депутати від коаліції у Верховній Раді заперечують можливість розгляду проекту Трудового кодексу, запропонованого ще в 2013 р. Зокрема, як зазначив народний депутат О. Дроздик, нині на розгляді Комітету Верховної Ради з питань соціальної політики, зайнятості та пенсійного забезпечення немає жодного проекту Трудового кодексу. Утім, він переконаний, що чинне трудове законодавство застаріло: «Більша частина норм фактично регулює відносини, яких немає. Решта норм, я вважаю, потребує доопрацювання та змін. Тож зміна трудового законодавства потрібна».

Разом з тим депутат пообіцяв, що в разі підготовки проекту Трудового кодексу в ньому обов'язково буде враховано пропозиції та зауваження профспілок.

Водночас народний депутат VI–VII скликань А. Павловський вважає, що взагалі не варто приймати новий Трудовий кодекс, а треба вдосконалити нині діюче трудове законодавство. Він закликав депутатів не піддаватися на маніпуляції, боуцімто чинний Трудовий кодекс дуже поганий, бо писався ще в радянські часи. З часу ринкових відносин до нього вносили понад 200 поправок. Є певна маніпуляція з боку роботодавців, які хочуть істотно обмежити не просто трудові права, а й фундаментальні права людини. «Тому треба обережно ставитися до таких речей. Думаю, якщо справді виникатимуть якісь сучасні проблеми, краще вносити доповнення та зміни до чинного законодавства. Це буде оптимальний, компромісний варіант. Адже прийняття нового Трудового кодексу сьогодні буде на користь лише однієї сторони», – переконаний А. Павловський.

Утім, урядовці все ж таки схиляються до необхідності розробки й ухвалення нового Трудового кодексу: уже оприлюднено два нові відповідні законопроекти – урядовий і законопроект, внесений на розгляд ВР М. Папієвим, экс-міністром соціальної політики за часів прем'єрства В. Януковича, а тепер депутата ВРУ від Опозиційного блоку.

Експерти, аналізуючи ці документи, вважають, що проект М. Папієва не має шансів на прийняття навіть за основу. Щодо урядового, то цей документ аналізується і, на думку експертів, до нього також багато зауважень.

Зокрема, експерт з трудового права Г. Сандул звертає увагу на деякі особливості працевлаштування і звільнення працівників. Він зазначає, що за ч. 3 ст. 184 Кодексу законів про працю України звільнення вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років (до шести років – ч. 6 ст. 179), одиноких матерів при наявності дитини віком до 14 років або дитини-інваліда з ініціативи власника або уповноваженого ним органу не

допускається, крім випадків повної ліквідації підприємства, установи, організації, коли допускається звільнення з обов'язковим працевлаштуванням. Обов'язкове працевлаштування зазначених жінок здійснюється також у випадках їх звільнення після закінчення строкового трудового договору. На період працевлаштування за ними зберігається середня заробітна плата, але не більше трьох місяців з дня закінчення строкового трудового договору.

Натомість норма ч. 1 ст. 183 проекту Трудового кодексу, що розширює перелік підстав для звільнення певних категорій працівників, зокрема вагітних жінок, у разі прийняття цього документа нестиме негативні наслідки для найманих працівників.

Крім того, як зазначає Г. Сандул, що стосується обов'язкового працевлаштування, то за ч. 2 ст. 183 проекту Трудового кодексу обов'язкове працевлаштування зазначених у ч. 1 цієї статті працівників здійснюється також у випадках їх звільнення після закінчення строкового трудового договору. На період працевлаштування за ними зберігається середня заробітна плата, але не більше трьох місяців з дня закінчення строкового трудового договору за рахунок роботодавця чи Фонду соціального страхування на випадок безробіття. «Роботодавець не несе такого обов'язку у разі відмови жінки від переведення на іншу роботу, що відповідно до законодавства про зайнятість визначається як підходяща, а також при звільненні в зв'язку з порушенням нею трудової дисципліни», – наголошує експерт.

За його словами, проект Трудового кодексу також містить ст. 165 під назвою «Додаткові підстави припинення трудових правовідносин з ініціативи роботодавця з підстави невиконання чи неналежного виконання працівником своїх трудових обов'язків, передбачені колективним договором». За нормою, пропонованою у ст. 165, зазначається, що, крім підстав, передбачених ст. 163, 164 цього Кодексу, колективним договором може бути передбачено можливість припинення трудових правовідносин з ініціативи роботодавця з підстави невиконання чи неналежного виконання працівником своїх трудових обов'язків також у певних випадках. Тобто встановлюється, що колективний договір може містити додаткові підстави для звільнення працівників порівняно з нормами законодавства (ст. 163, 164 проекту Кодексу).

На думку експерта, подібні норми мають бути вдосконалені, щоб не допустити свавілля роботодавців. Адже за чинним законодавством колективний договір не може містити норми, що звужують обсяг прав найманих працівників порівняно з актами законодавства.

Експерт також звертає увагу на п. 1 ч. 1 ст. 165 проекту Трудового кодексу. Так, у колективному договорі як додаткову підставу для звільнення працівника може бути визначено умисні дії (бездіяльність) працівника, що призвели до розголошення комерційної або іншої таємниці, яка захищена законом і стала відомою йому у зв'язку з виконанням ним трудових обов'язків.

Аналогічна норма про звільнення працівника за розголошення «комерційної або іншої захищеної законом інформації, що стала відома працівникові, який підписав зобов'язання про її нерозголошення» містилася в проекті Трудового кодексу, який зареєстрували у Верховній Раді VII скликання депутати від Партії регіонів О. Стоян і Я. Сухий.

На думку експерта, нормативне закріплення можливості звільнення найманого працівника за «розголошення комерційної таємниці» містить загрози немотивованих звільнень у разі прийняття Трудового кодексу.

Крім того, п. 5 ч. 1 ст. 165 проекту Трудового кодексу передбачено можливість звільнення найманого працівника з ініціативи роботодавця за організацію або участь працівника в незаконному страйку. Якщо за чинним законодавством можна кваліфікувати участь працівника у страйку, що було визнано незаконним, як порушення трудової дисципліни, за яке відповідно до ст. 147 КЗпП може бути накладено догану, а лише потім – звільнено за ч. 3 ст. 40 КЗпП, то запропонований проект Трудового кодексу встановлює пряму норму, за якою працівника можна одразу ж звільнити з роботи за участь у подібному страйку.

Деякі статті проекту Трудового кодексу також містять загрози для працівників положення. Зокрема, ст. 114 проекту Трудового кодексу, що має назву «Особливості трудових правовідносин, встановлених на строк до двох місяців», містить норми, небезпечні для працівників, що уклали трудовий договір на короткий проміжок часу. Частина 4 ст. 114 проекту Трудового кодексу, крім підстав, встановлених цим Кодексом і законами, трудовий договір, укладений строком до двох місяців, за ініціативою роботодавця може бути достроково розірваний у разі: а) припинення роботи на строк більше одного тижня з причин виробничого характеру; б) нез'явлення працівника на роботу протягом більше двох тижнів підряд, у тому числі внаслідок тимчасової непрацездатності.

У першому випадку найманий працівник може бути звільнений через обставини, що від нього жодним чином не залежать: через зупинку роботи більше ніж на тиждень з причин виробничого характеру. В іншому ж випадку працівник може бути звільнений, якщо він тимчасово втратив працездатність – захворів, перебуває на лікарняному та не може протягом двох тижнів відвідувати роботу.

Схожі на наведені вище норми містить також ст. 117 проекту Трудового кодексу, що регулює особливості припинення трудових правовідносин за трудовим договором про сезонну роботу тощо.

У свою чергу юрист Р. Белицький вважає, що новий Трудовий кодекс деякими положеннями навіть порушує Конституцію, права громадян і нагадує рабство. «Є такі зміни, які більше схожі на кріпосне право, ніж на нововведення. Приміром, роботодавець має право без згоди працівника віддати його в компанію до іншого роботодавця. Відмова працівника буде розцінена як звільнення», – повідомляє юрист. За його словами, також роботодавець може збільшити робочий день працівника, отримує право збирати будь-яку інформацію на співробітника, при цьому не вказано, з якою

метою чи як вона використовуватиметься.

Щодо робочого дня, то вводиться можливість роботи вдома та гнучкий графік на розсуд працівника протягом дня, при цьому за місяць він зобов'язаний відпрацювати норму з розрахунку 8 год у день. Усього робочий час за місяць не може перевищувати норми з розрахунку 8 год за один робочий день. «Поки що зміни до ТК дуже нечіткі і незрозумілі, але, виходячи з того, що відомо, слід сказати, що нововведення до Трудового кодексу порушують Конституцію України, права громадян та міжнародні конвенції організації праці», – підсумував експерт.

У цілому варто зазначити, що структурно Трудовий кодекс України складається з дев'яти книг, 43 розділів і містить 521 статтю. На відміну від поки що чинного Кодексу законів про працю України, у новому Трудовому кодексі детально регламентовано питання суміщення професій (посад), порядок визнання трудового договору недійсним, надомну, тимчасову, сезонну роботу, відсторонення від роботи, припинення трудових відносин у зв'язку зі смертю працівника, а також визначено такі поняття, як важкість і напруженість праці, роз'їзний характер праці, вахтовий метод, польові умови праці, чергування тощо. Крім того, у Трудовому кодексі є й ряд кардинальних новацій. Це, наприклад, новий вид відпустки – «заохочувальна відпустка, що надається за ініціативою роботодавця» (ст. 265) тощо.

Поки що невідомо, коли саме у 2015 р. Верховною Радою України буде схвалено Трудовий кодекс, але чинність він має набрати з 1 січня 2016 р. (саме ця дата міститься в п. 1 прикінцевих та перехідних положень проекту Трудового кодексу).

Щоправда, урядовий Трудовий кодекс оприлюднений лише для обговорення й не є остаточним варіантом для внесення на розгляд Верховної Ради, та й парламент вноситиме певні правки до цього Кодексу. Як зазначив міністр соціальної політики П. Розенко, кінцевий варіант нового Трудового кодексу України планується підготувати до лютого. «Трудового кодексу ще немає. Є безумовна база, від якої ми можемо відштовхнутися», – наголосив міністр.

Щодо остаточного ухвалення Трудового кодексу, то, за словами П. Розенка, він має бути ухвалений до липня. Про це він заявив під час наради з фахівцями міністерства щодо реформування трудового законодавства. Міністр підкреслив, що питання прийняття нового Трудового кодексу дуже актуальне на сьогодні: «З одного боку, ми повинні кодифікувати чинне законодавство і систематизувати його. Необхідно відкрити нові можливості, у тому числі і для західних інвесторів. З іншого боку, ми повинні не допустити звуження і порушення соціальних прав працівників».

П. Розенко переконаний, що у Верховній Раді України є політичне розуміння необхідності прийняття Трудового кодексу. «Зобов'язання ухвалити Трудовий кодекс є в Коаліційній угоді та Програмі діяльності уряду. Тому ми маємо підтримку. Є всі можливості для швидкого руху у

цьому напрямі. І цю можливість треба не згаяти», – зазначив П. Розенко.

За його словами, ухвалення в цілому Трудового кодексу до липня є реальним. «Звичайно, одразу Трудовий кодекс вступити в дію не зможе. Необхідний перехідний період. Потрібен час, щоб суспільство звикло до нових правил, для організації процесу на рівні підприємств. Для цього потрібно щонайменше півроку», – підкреслив міністр.

Під час наради міністр дав доручення проаналізувати законопроект Трудового кодексу, який уже зареєстрований у Верховній Раді України, та опрацювати узгодження положень з проектом Трудового кодексу, який розроблено в міністерстві. «Необхідно опрацювати це питання з Комітетом Верховної Ради України з питань соціальної політики, зайнятості та пенсійного забезпечення. Ми повинні вийти зі спільною позицією. Міністерство соціальної політики готує конструктивно працювати задля прийняття європейського Трудового кодексу», – наголосив П. Розенко.

Аналізуючи новий проект Трудового кодексу, міністр зазначив, що цей проект містить ряд норм, які концептуально по-новому визначають механізм правового регулювання трудових відносин між роботодавцем і працівником. Він дасть можливість розв'язати нагальні проблеми трудових відносин, що існували в країні протягом десятків років. «Весь текст проекту пронизаний ідеєю раціоналізації трудового законодавства, а також спрямований на оптимальне збалансування захисної та виробничої функцій трудового права, за допомогою яких має забезпечуватися рівновага інтересів працівників і роботодавців», – зазначив П. Розенко.

На його думку, ухвалення Кодексу жодним чином не повинно обмежити ті права громадян, які ми маємо сьогодні. «Він має бути прийнятий в цілому лише після широкого громадського обговорення, наукової експертизи, врахування пропозицій профспілок та об'єднань роботодавців», – наголосив міністр.

Він акцентує увагу на вдосконаленні правового регулювання трудових відносин між роботодавцем і працівником. Зокрема, щоб не допустити порушень інтересів працівників при ліквідації юридичних осіб і створенні на базі їхнього майна нових юридичних осіб, уперше встановлено правила щодо правонаступництва в трудових відносинах.

На його думку, важливим є те, що трудовий договір встановлює механізм регулювання трудових відносин між конкретним роботодавцем і конкретним працівником. Це – обов'язкове укладення трудового договору між роботодавцем і працівником, причому в письмовій формі. «У ньому зазначатиметься місце роботи, початок роботи, функції, які виконуватиме працівник, оплата праці, режим роботи тощо (ст. 39–42 проекту). Уперше встановлюються правила щодо можливості завчасного укладення трудового договору, у тому числі й до звільнення з попередньої роботи (ст. 39 проекту)», – зазначив П. Розенко.

Водночас, за його словами, передбачено положення щодо захисту прав працівника в разі невиконання роботодавцем умови про надання роботи – трудові відносини визнаються такими, що виникли, і відшкодовується

заробітна плата в розмірі тарифної ставки (окладу) до дня початку роботи. Запропоновано вилучити з трудового законодавства правові конструкції сезонного й тимчасового трудових договорів, оскільки вони є несприятливими для працівників і за яких при відсутності стабільності трудових відносин (трудова відносина тривали короткий час) працівник у деяких випадках звільнявся за ініціативою роботодавця в спрощеному порядку. «Одночасно чітко визначені випадки, коли може укладатися строковий трудовий договір і працівнику надається право на розірвання строкового трудового договору за власним бажанням (ст. 69)», – наголосив міністр.

Він не погоджується з критикою щодо положень Трудового кодексу в частині звільнення працівників. Деякі експерти наголошують на можливому свавіллі роботодавців. Натомість П. Розенко запевняє, що проектом передбачені значні обмеження можливості звільнення працівника за ініціативою роботодавця з підстави невідповідності працівника займаній посаді або виконуваній роботі. Це можливо лише тоді, коли працівник відмовився від переведення на іншу роботу, яка відповідає стану його здоров'я та спеціальності (кваліфікації). Крім того, на роботодавця покладається обов'язок провести навчання працівника новій професії (ст. 105 проекту). Профспілковому органу надається право на звернення до суду в разі звільнення працівника всупереч позиціям цього органу (ст. 122 проекту).

Також, за словами міністра, уперше на рівні закону сформульовано загальні правила про робочий час (ст. 130 проекту). Нормою є п'ятиденний робочий тиждень з рівною тривалістю роботи (40 год щотижня) (ст. 136–139 проекту). Щодо вихідних днів. Можна визнати два види вихідних днів. Це – загальний вихідний день, або вихідний день працівника (відповідно до встановленого стабільного режиму роботи, графіка змінності, графіка виходу на роботу) (ст. 159 проекту).

Щодо гарантій при прийманні на роботу та звільненні вагітних жінок і жінок з маленькими дітьми, документ передбачає заборону відмовляти жінкам у прийнятті на роботу та знижувати їм заробітну плату з мотивів, пов'язаних з вагітністю або наявністю дітей віком до трьох років, а одиноким матерям за наявності дитини віком до 14 років або дитини-інваліда. При відмові в прийнятті на роботу цим категоріям жінок роботодавець зобов'язаний повідомляти причини відмови в письмовій формі. Така відмова може бути оскаржена до суду. За нормами ст. 118 проекту забороняється звільнення вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років або дитину-інваліда, крім випадків ліквідації юридичної особи-роботодавця без правонаступництва, припинення фізичною особою функцій роботодавця.

П. Розенко наголосив, що також встановлюється заборона звільнення одиноких матерів, які мають дітей віком до 15 років, крім випадків, коли відбувається ліквідація юридичної особи без правонаступництва (або фізична особа припиняє функцію роботодавця), а також на підставі невиконання чи неналежного виконання ними своїх трудових обов'язків. Таким жінкам у випадках їх звільнення в разі ліквідації юридичної особи (припинення

фізичною особою функцій роботодавця), а також у зв'язку із закінченням терміну трудового договору встановлюється підвищений розмір вихідної допомоги – у розмірі не менше тримісячної середньої заробітної плати.

Тому, на думку П. Розенка, критика на адресу проекту Трудового кодексу не завжди аргументована, але вона має право на існування і всі зауваження буде взято до уваги і вивчено при доопрацюванні документа.

Яким буде остаточний варіант Трудового кодексу, поки що невідомо, але законодавці вимушені будуть реагувати на зауваження експертів, а тому ймовірні значні зміни до нинішнього урядового проекту (*Статтю написано з використанням інформації таких джерел: Небезпеки проекту Трудового кодексу-2014 // <http://avtonomia.net/2014/11/18/nebezpeki-proektu-trudovogo-kodeksu-2014>. – 2014. – 18.11; Парламент має схвалити Трудовий кодекс у 2015 році // <http://kadrhelp.com.ua/parlament-maie-shvaliti-trudoviy-kodeks-u-2015-roci>. – 2015. – 14.01; Новий Трудовий кодекс повинен сприяти залученню західних інвесторів та забезпечити захист соціальних прав працівників, – П. Розенко // http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=247866155&cat_id=244277212. – 2015. – 13.01; Новий Трудовий кодекс має бути готовий у лютому – Розенко // <http://www.pravda.com.ua/news/2014/12/16/7052142>. – 2014. – 16.12; Ухвалення Верховною Радою в цілому нового Трудового кодексу до липня є реальним // <http://socportal.info/2015/01/13/novij-trudovij-kodeks-mozhut-uhvaliti-do-lipnya-rozenko.html>. – 2015. – 13.01; Новий Трудовий кодекс: працювати з 15 років – можна, фліртувати – ні // <http://www.slovoidilo.ua/news/6312/2014-12-12/razreshenie-rabotat-s-15-let-zapret-flirtovat--novyj-trudovoj-kodeks.html>. – 2014. – 12.12; Мінсоцполітики пропонує заборонити дискримінацію за ознакою сексуальної орієнтації у трудовій сфері // http://lgbt.org.ua/news/show_2326. – 2015. – 5.01).*

В об'єктиві – регіон

Ю. Якименко, мл. науч. сотр. «СІАЗ» НБУВ

Рост террористической активности и социального протестного движения в Одессе. Перспективы стабилизации ситуации в регионе

Рост социально-политической напряженности в Одессе, проявившийся в череде террористических актов на фоне обострения социальных проблем в стране и активизации военного противостояния в зоне АТО, стал поводом для проведения «профилактических антитеррористических мероприятий», призванных не допустить дальнейшей дестабилизации ситуации в городе.

В начале января для участия в этих мероприятиях в Одессу прибыли военнослужащие Национальной гвардии. По сообщению пресс-службы одесской милиции, военные приступили к патрулированию улиц совместно с

силовиками. «Из-за нависшей над нами террористической угрозы, правоохранные органы начинают оперативно-профилактическую отработку города. В связи с этим, с целью контроля ситуации на улицах областного центра будет наблюдаться значительное передвижение специального милицейского и грузового военного автотранспорта, экипированных людей с автоматическим оружием», – говорится в обращении начальника Главного управления МВД в Одесской области И. Катеринчука к горожанам.

Он отметил, что все правоохранные органы региона нацелены на выявление и задержание лиц, «раскачивающих ситуацию». Кроме того, начальник Главного управления МВД в Одесской области призвал руководителей политических сил, объединений и партий воздержаться от проведения различного рода массовых мероприятий – протестных акций, пикетов, митингов. «Уверяю, что законопослушным гражданам в этой ситуации бояться нечего. Эти люди вышли на улицы, чтобы защитить вас от террористической угрозы. Ведь только в течение последнего месяца на территории города произошло пять терактов, последний из которых унес человеческую жизнь», – заявил также И. Катеринчук.

Хроника террористической активности последнего времени в Одессе и Одесской области, судя по сообщениям СМИ, выглядит следующим образом.

1 декабря взрыв произошел на территории военкомата в Ильичевске. Сообщается, что неизвестные бросили в окно здания взрывпакет.

3 декабря поздно ночью в центре Одессы на ул. Малой Арнаутской был взорван магазин «Патриот», торгующий украинской символикой.

10 декабря прогремел взрыв в офисном центре, в котором располагался волонтерский центр помощи войскам АТО.

Ночью 14 декабря неизвестными был обстрелян автомобиль, в котором, по информации главного редактора телеканала «Медиа-Информ» С. Братчука, находились представители батальона «Айдар».

23 декабря сильный взрыв прогремел на ул. Жуковского, где расположен волонтерский офис «Совет общественной безопасности». «Камеры наружного видеонаблюдения, которые находятся на здании, зафиксировали неизвестную личность, которая бросила под припаркованный автомобиль “Москвич 2141” взрывной пакет, в котором, по предварительным выводам экспертов, находилось примерно 70–100 г тротила», – сообщили в пресс-службе управления МВД в Одесской области.

24 декабря произошел взрыв на железнодорожных путях в районе станции Одесса-Застава-1 Одесской железной дороги, квалифицированный милицией как теракт.

Мощный взрыв в Одессе произошел также 27 декабря. По предварительным выводам криминалистов-взрывотехников, инцидент, в результате которого погиб один человек, произошел на улице во время транспортировки взрывного устройства.

3 января взрывное устройство сработало на станции Одесса-Пересыпь. В результате была повреждена цистерна с нефтепродуктами. Инцидент, по

сообщению пресс-службы УМВД на Одесской железной дороге, также был квалифицирован как террористический акт.

Ранее советник главы Службы безопасности Украины М. Лубкивский заявлял о задержании в Одессе диверсанта, который, по данным контрразведки СБУ, в составе диверсионной группы планировал совершение террористических актов, осуществление силового захвата административных зданий органов власти и управлений на территории Одесской области.

Последний взрыв прозвучал в Одессе в ночь на 5 января, уже после того как Нацгвардия приступила к патрулированию одесских улиц. Взрывчатка была заложена возле волонтерского центра помощи бойцам АТО на ул. Гимназической.

Комментарии представителей власти и провластных политических сил по поводу этих событий в целом выдержаны в одном ключе, но не вполне однозначны.

Так, по словам советника министра внутренних дел З. Шкиряка, взрывы в Одессе призваны обострить ситуацию в стране. «Харьков и Одесса стали в последнее время именно теми городами, которые на сегодняшний день используются террористами для накала ситуации», – заявляет он, подчеркивая, что это обусловлено «не только элементарной составляющей», но и географическим расположением этих городов.

Депутат ВР, командир батальона «Донбасс» С. Семенченко заявляет о широком распространении пророссийских настроений на территории Харькова, Одессы, Херсона и Запорожья. «Харьков, Одесса, Херсон, Запорожье – в этих городах наблюдается давнее бездействие местной власти. Многие мэры настроены пророссийски, многие патриоты из тех, кто составляли костяк местной самообороны и не давали расползтись заразе, сейчас воюют. На территории этих регионов продолжают распространяться сепаратистские настроения, а эти регионы непосредственно граничат с нашими оккупированными территориями», – отмечает политик. Для того чтобы противостоять терактам и усилению сепаратистских настроений, требуется дополнительная помощь государства, объединение усилий государства и общества, заявляет он.

В то же время советник министра внутренних дел Украины, народный депутат А. Геращенко назвал взрывы в Одессе проявлением слабости пророссийских сил. «Эти взрывы являются доказательством не силы, а слабости пророссийских сил в Одессе», – написал А. Геращенко в Facebook. – С каждым таким взрывом пророссийские силы будут вызывать к себе все больше ненависти со стороны одесситов, у которых одна из главных статей заработка – гостиничный бизнес и туризм».

По его мнению, власти РФ знают настроения украинцев и понимают, что если такого рода теракты приведут к жертвам, то это окончательно подорвет остатки доверия и уважения у некоторых украинцев, «еще одурманенных ядом российской пропаганды». А. Геращенко уверен, что к организации взрывов причастны пророссийские диверсионные группы, целью деятельности которых является запугивание населения и дестабилизация

ситуации на Юго-Востоке Украины.

Отметим, что, по мнению главы Одесской областной организации «Правого сектора» С. Стерненко, в Одессе действуют как минимум две террористические группы. «Действуют две разные группы, как минимум. Взрывы возле волонтерских офисов и на железной дороге осуществили разные группы. Это видно в том числе по характеру взрывов. Мы заинтересованы в том, чтобы найти виновных. Терроризм, который сейчас начинает разворачиваться в Одессе, не должен быть в нашем мирном городе», – заявляет С. Стерненко.

В связи с этим напомним, что ответственность за взрыв на Одесской железной дороге взяли на себя члены так называемого «партизанского отряда имени В. Папуры», которые опубликовали в Интернете видеоролик теракта. «Случившееся является первым актом мщения за В. Папуру, зверски убитого фашистами 2 мая в одесском Доме профсоюзов», – сообщили они.

В то же время как некоторые представители оппозиции, так и проукраинские гражданские активисты не исключают, что попытки дестабилизации ситуации в Одессе могут служить ширмой для прикрытия противостояния различных политических кланов и бизнес-группировок в регионе. «Это может быть попыткой политических кланов, которые ведут битву между собой параллельно с войной с Россией, использовать такие взрывы для дестабилизации ситуации в Одессе и тем самым дать повод для смены определенных должностных лиц области, начиная от губернатора и заканчивая начальником управления внутренних дел области», – заявляет активист «Совета общественной безопасности» М. Гордиенко.

«К сожалению, пока нет никаких прямых подтверждений причастности российских диверсантов ко всем этим терактам, которые происходили на территории Одесской области. Что касается центров волонтеров, которые подрывали, кажется, уже все, то здесь нельзя исключать, что это дело рук кого-то из властных кабинетов. Ситуация в стране и так очень нестабильна, и это может играть на руку тем, кто будет, возможно, идти на выборы осенью этого года», – считает руководитель Одесской областной организации «Правого сектора» С. Стерненко.

В связи с этим отметим, что сегодня некоторые эксперты указывают на обострение конфликта между И. Коломойским и Президентом Украины П. Порошенко, который находит свое выражение в том числе в политической жизни Одессы. Так, руководитель регионального отделения Комитета избирателей А. Бойко отмечает: «Одесская область, подконтрольная Коломойскому, – это угроза статусу Порошенко как руководителя. Мне кажется, это не оставят просто так. А значит, конфликт будет разгораться».

В том, что к серии взрывов в Одессе причастны власти, уверены и представители координационного совета «Майдана Одессы». «В ходе обсуждения взрывов представителями координационного совета “Майдана” главной точкой зрения была причастность к этим событиям представителей власти, – заявил член совета Л. Штекель. – “Майдановские” организации уверены, что за этими событиями не стоят сепаратисты, российские шпионы

или диверсанты».

О том, что взрывы в Одессе совершаются с целью раскачать ситуацию в регионе, заявляет и оппозиционный депутат С. Кивалов. «Безусловно, происходящее в Одессе держит в напряжении наших граждан. Пять взрывов за столь короткий промежуток времени уже говорят о попытках дестабилизировать мирную жизнь города. Правоохранительные органы квалифицировали данные инциденты, как теракты. Некоторые эксперты уже заявили, что это дело рук антиукраинских диверсионных групп. Странно, что никто не берёт ответственность за проведение этих терактов, никто не выдвигает требований. А организация инцидентов носит весьма сомнительный характер. Кстати, такого же мнения придерживаются некоторые активисты Евромайдана, которые считают взрывы волонтерских центров ширмой для так называемого “пердела”, – говорит политик. – Очень не хотелось бы, чтобы под предлогом борьбы с терроризмом и защиты города скрывались чьи-то бизнес-интересы».

Провокацией посчитали теракты в Одессе и многие другие представители оппозиции. Так, активист партии «Союз анархистов Украины» В. Азаров еще за неделю до ввода войск увидел в серии одесских взрывов выгодный для властей сценарий, необходимый для того, «чтобы явочным порядком ввести военное положение после принятия социально-террористического Госбюджета».

Некоторые обозреватели также высказывают мнение, что введение в Одессу Нацгвардии в ответ на рост террористической угрозы, помимо прочего, может иметь целью попытку предотвращения назревающего социального взрыва, предпосылки которого стали проявляться по итогу отключений в городе электроснабжения, что вызвало ряд стихийных акций протеста. Эти акции неоднократно заканчивались блокированием дорог.

СМИ сообщают, что, по данным Одессаоблэнерго, веерные отключения электроэнергии в жилых домах, школах, детсадах и медицинских учреждениях вызвали аварии и выводили оборудование из строя. С резким похолоданием и выпадением снега работа ремонтных групп еще больше усложнилась. Энергетики объяснили, что причиной веерных отключений стала нехватка угля на ТЭЦ и ремонт одного из энергоблоков Южно-Украинской АЭС, который продлится до конца зимы.

31 декабря начали протестовать жители микрорайона Вузовский, которые к тому времени были лишены электричества уже три дня. Власти пообещали им дать свет только к 3 января. Проигнорировав обещания властей, жители перекрыли Люстдорфскую дорогу и ул. Левитана и, в результате, добились того, что прямо перед началом Нового года в некоторых домах массива электроснабжение было возобновлено. Многие жители густонаселенных жилых массивов Котовского, Таирова, Черемушек и Фонтана оставались без света до пяти дней, а некоторые – почти неделю. 1 января жители обесточенных домов перекрыли ул. Королева и нескольких других важных городских магистралей. Жители просп. Глушко добились включения света после проведения акции протеста у местного

РЭС «Южный».

Требую вернуть в дома электричество, жители Одессы перекрывали также ул. Филатова и Генерала Петрова. Ранее одесситы также проводили пикеты на ул. Краснова, Люстдорфской и просп. Адмиральском.

«Наблюдается забавная тенденция: когда сидящие без света горожане решаются выйти на акцию протеста, электричество очень быстро включается. В городе поговаривают о возобновлении практики веерных отключений, только на новый лад – под предлогом “аварий”», – комментирует сложившуюся ситуацию одесское издание «Таймер».

Кроме того, в ходе стихийных протестных акций граждане открыто возмущались повышением цен на хлеб, новыми коммунальными тарифами и налогами. Таким образом, обозреватели заключают, что отключение света стало лишь толчком к общему возмущению политикой власти.

Именно это массовое недовольство нарастающим количеством социально-экономических проблем расценивается многими экспертами как важная предпосылка к сегодняшним «профилактическим» мероприятиям властей. С этой точки зрения логично выглядит призыв начальника Главного управления МВД в Одесской области И. Катеринчука «воздержаться от проведения различного рода массовых мероприятий – протестных акций, пикетов, митингов».

Обозреватели также обращают внимание на характерный эпизод, когда группа неизвестных, представившихся «самообороной Евромайдана», атаковала автомобиль организаторов акции протеста против политики властей в сфере ЖКХ, которая прошла 19 декабря под зданием Одесской ОГА. Сообщается, что нападавшие в камуфляжной форме и масках, вооружённые битами, заблокировали автомобиль организаторов акции на ул. Слепнёва, силой вытащили из машины пассажиров и водителя и избили их. Затем активистов заковали в наручники и силой доставили в Приморский райотдел милиции. Свои действия нападавшие объясняли тем, что организаторы акции якобы действуют по указке ФСБ России с целью дестабилизации ситуации в городе.

Таким образом, заметно, что рост социально-политической напряженности в Одессе обусловлен целым комплексом причин и влиянием различных политических и экономических факторов, которые используются в своих интересах противостоящими силами.

На один из важных аспектов возможной дальнейшей политической дестабилизации в Одесской области обращает внимание, в частности, британское издание Economist, которое отмечает, что «жители так называемой Украинской Бессарабии давно недовольны Киевом и симпатизируют России». «Не исключено, что Кремль решит воспользоваться этими настроениями», – отмечает издание. «Украинская Бессарабия» – Буджак – ограничена Черным морем, Дунаем и Молдавией, а с севера – подконтрольным Россией Приднестровьем. С соседней Румынией, расположенной по ту сторону Дуная, регион не соединяют ни дороги, ни мосты, ни паромы, а с остальной Украиной – лишь две трассы, – пишет

британский журнал, подчеркивая, что существуют опасения, что война с территории Восточной Украины может перекинуться туда, поскольку этот регион будет стратегически важен, если российские власти решат проложить «наземный коридор до Крыма, Одессы и румынской границы». «Если взорвать мосты через Днестр – регион будет вообще отрезан», – отмечает Economist.

Из живущих в этом регионе 570 тыс. человек украинцы составляют менее половины. Остальные – это болгары, русские, молдаване, гагаузы и албанцы. По словам журналиста из Одессы, которого цитирует Economist, при сложившейся этнической картине региона любая попытка объявить независимость может повлечь его раскол на несколько частей.

В связи с этим обозреватели напоминают время от времени о появляющейся в украинских, молдавских и российских СМИ теме возможности создания в Одесской области Бессарабской народной республики. Об этом, в частности, говорилось в отчете аналитической группы Da Vinci AG. «Обсуждается вариант, когда сфера влияния БНР распространится и на территорию Молдовы, что создаст очаг дестабилизации сразу в двух государствах, которые на сегодняшний день находятся в зоне активного интереса Кремля, – утверждают эксперты группы. – Изначально основной упор может делаться на создание независимой Гагаузии, которая может претендовать на территории Молдовы и Украины. Гагаузия сегодня является основным центром активности Кремля в регионе».

Событиями, которые могут повлиять на данный процесс, авторы отчета считают выборы в парламент Молдовы, а также выборы башкана Гагаузии в 2015 г.

Перспективы этих процессов во многом будут зависеть от развития ситуации в восточных областях, изменения расстановки сил на международной арене и множества внешних и внутренних политических факторов. Однако уже сегодня ясно, что при неоднозначных пока прогнозах на этот счет в регионе существуют предпосылки дальнейшей дестабилизации политической обстановки и они требуют пристального внимания и анализа, чтобы меры для их преодоления смогли оказаться достаточно эффективными.

Економічний ракурс

С. Кулицький, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ, канд. екон. наук

Державний бюджет на 2015 рік у контексті проблем реформування української економіки

Однією з найпоширеніших тем ЗМІ останнім часом були підготовка й ухвалення Державного бюджету України на 2015 рік. Узагалі, подібна тематика традиційно щороку посідає провідні місця в тематичній палітрі

вітчизняних ЗМІ. Утім, нині ця традиційна актуальність бюджетної тематики посилюється через гостроту соціально-економічної і військово-політичної кризи, які переживає Україна. Щоправда, як наголошували деякі експерти, терміновість ухвалення Державного бюджету України на 2015 рік була обумовлена необхідністю отримання чергового траншу позики від Міжнародного валютного фонду. Адже за відсутності ухваленого на 2015 р. Державного бюджету МВФ не мав права надавати Україні цього року чергову позику. Тому, як визнав Прем'єр-міністр України А. Яценюк, ухвалений наприкінці минулого року варіант Державного бюджету на 2015 рік буде переглянуто через півтора місяця, до 15 лютого. Утім, навіть за такого «тимчасового» характеру ухваленого Верховною Радою Державного бюджету України на 2015 рік його змінені параметри потужно впливатимуть на розвиток вітчизняної економіки. Тим більше що ряд законодавчих актів, ухвалених перед прийняттям Держбюджету-2015, незважаючи на очікувані зміни показників державного бюджету, впливатимуть у майбутньому на функціонування вітчизняної економіки. Усе зазначене й обумовлює актуальність аналізу нещодавно ухваленого варіанта Державного бюджету.

Узагалі, за умов ринкової економіки держава через механізми бюджетно-податкової політики справляє потужний вплив на поведінку споживачів і товаровиробників, на розвиток національної економіки в цілому. Однак нинішня кризова соціально-економічна і військово-політична ситуація в Україні створює для всіх суб'єктів вітчизняної економіки атмосферу невизначеності, яка надзвичайно ускладнює умови виконання Державного бюджету 2015 рік. Це стосується формування як доходної, так і видаткової частин Державного бюджету. Тобто існує загроза недостатнього наповнення доходної частини бюджету, що автоматично ставитиме під сумнів можливість виконання статей його видаткової частини. При цьому слід підкреслити, що зазначена ситуація невизначеності у 2015 р. поширюється не лише власне на бюджетний процес, а й на умови функціонування української економіки в цілому.

Це знайшло своє відображення у відповідних експертних оцінках. Зокрема, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України регулярно складає консенсус-прогноз перспектив розвитку української економіки на основі прогнозів ряду відповідних організацій, таких як Програма розвитку ООН в Україні, ДУ «Інститут економіки та прогнозування» НАН України, Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Інститут економічних досліджень і політичних консультацій, Інститут еволюційної економіки, Центр досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва, Київський національний університет ім. Т. Шевченка, Міжнародний центр перспективних досліджень, Dragon Capital, CASE Україна, «Райффайзен Банк Аваль» та ін. (усього 16 організацій).

Враховуючи згадану вище високий ступінь невизначеності перспективних умов функціонування вітчизняної економіки, Міністерство

економічного розвитку і торгівлі України розробило варіантний прогноз розвитку української економіки на 2015 р. за двома сценаріями, другий з яких більш песимістичний. При цьому, як зазначає прес-служба міністерства, «ключові припущення щодо реалізації зовнішньої та внутрішньої політики за обома сценаріями в цілому однакові». Так, у 2015 р. Мінекономрозвитку прогнозує падіння реального валового внутрішнього продукту (ВВП) за обома сценаріями на рівні 2 і 4,3 % відповідно. Номінальний же ВВП за першим сценарієм прогнозується в обсязі 1751 млрд грн, а за другим – 1720,8 млрд грн. При цьому очікується, що індекс споживчих цін за підсумками 2015 р. (грудень до грудня попереднього року) становитиме 111,2 і 113,1 % відповідно, а індекс цін виробників промислової продукції (грудень до грудня попереднього року) становитиме 114,1 і 115,2 % відповідно. Прогнозований рівень інфляції призведе до того, що при зростанні номінальної середньомісячної заробітної плати працівників за першим сценарієм до 3934 грн, а за другим – до 3882 грн рівень реальної середньомісячної заробітної плати зменшиться на 2,5 і 4,4 % відповідно. На жаль, очікується й зменшення продуктивності праці на 1,6 % (за першим сценарієм) і 3,8 % (за другим сценарієм). За таких обставин очікується, що рівень безробіття населення у віці 15–70 років (по відношенню до економічно активного населення відповідного віку) становитиме 9,8 і 10 % відповідно. У 2015 р. прогнозується також зниження рівня зовнішньоекономічної активності вітчизняного бізнесу. Причому темпи скорочення імпорту товарів і послуг випереджатимуть темпи скорочення їх експорту. Так, згідно з першим сценарієм очікується скорочення обсягів вітчизняного експорту товарів і послуг на 4,8 %, а імпорту – на 7,7 %; тоді як за другим сценарієм аналогічні показники становитимуть 8,9 і 12,8 % відповідно. Також фахівці Мінекономрозвитку прогнозують щорічне зростання ВВП у 2016 і 2017 р. на 2,9 % – за першим сценарієм, на 0,7 % – за другим.

При цьому прес-служба Міністерства економічного розвитку і торгівлі зазначає, що «для досягнення прогнозних макропоказників необхідно послідовно й ефективно реалізовувати соціально-економічні реформи, проводити активну політику зовнішньої експансії, істотно поліпшити інвестиційний клімат і подолати корупцію». Щоправда, якби всі зазначені заходи вдалося б успішно й у повному обсязі реалізувати в Україні найближчим часом, то й показники розвитку вітчизняної економіки були б значно кращі за ті, що очікуються Мінекономрозвитку. З наведеного можна зробити висновок, що в професійному управлінському середовищі на сьогодні ще немає повної єдності поглядів щодо конкретних механізмів і заходів з реформування української економіки.

Непрямым чином це підтверджується аналізом ряду консенсус-прогнозів розвитку вітчизняної економіки на 2015 р., що протягом минулого року склалися Мінекономрозвитку. У цілому треба відмітити погіршення відповідних очікувань експертів, які брали участь у цьому прогнозуванні. Так, якщо реальний ВВП України у 2015 р. у консенсус-прогнозі, складеному у травні 2014 р., оцінювався на рівні 102,2 % до ВВП за 2014 р., то у вересні

2014 р. така оцінка становила вже 101,4 %, а у грудні 2014 р. – 96,9 %. Аналогічні негативні тенденції мають місце і в зазначених експертних оцінках інших показників економічного розвитку України у 2015 р.

Як повідомлялося в ЗМІ, Верховна Рада ухвалила Державний бюджет України на 2015 рік з такими параметрами. Доходи бюджету передбачаються на рівні 475,939 млрд грн, у тому числі доходи Загального фонду Держбюджету – у сумі 451,881 млрд грн, доходи Спеціального фонду – 24,057 млрд грн. При цьому оглядачі ЗМІ наголошують, що, порівняно з останніми показниками 2014 р., доходи державного бюджету збільшуються на 98,1 млрд грн, або на 26 %. Видатки бюджету пропонується встановити на рівні 527,893 млрд грн, у тому числі видатки Загального фонду Держбюджету – у сумі 502,047 млрд грн і видатки Спеціального фонду – 25,846 млрд грн. Граничний обсяг дефіциту Державного бюджету на 2015 рік передбачається на рівні 63,669 млрд грн, або 3,7 % ВВП без урахування дефіциту фінансового рахунку НАК «Нафтогаз України».

Граничний обсяг державного боргу станом на 31 грудня 2015 р. визначено в сумі 1176, 060 млрд грн. Розмір державних гарантій в ухваленому варіанті бюджету збільшений до 25 млрд грн порівняно з 18 млрд грн у його проекті. Крім того, згідно із Законом уряду дозволяється додатково до затвердженого розміру фінансування й граничного розміру державного боргу випустити облігації внутрішньої державної позики (ОВДП) на 36,5 млрд грн для капіталізації банків і на 20 млрд грн. – для фінансування Фонду гарантування вкладів. Також через механізм ОВДП Кабінет Міністрів може капіталізувати НАК «Нафтогаз України», а також інші підприємства паливно-енергетичного комплексу (ПЕК) на суму 31,5 млрд грн. По суті, перелічені суми ОВДП є однією з форм потенційного нарощування державного боргу, а імовірно – і певною мірою збільшення цього річного дефіциту державного бюджету.

При цьому Законом України «Про Державний бюджет України на 2015 рік» встановлено, що прожитковий мінімум з 1 січня 2015 р. не підвищується й становить 1176 грн, але з 1 грудня він зросте на 13 % – до 1330 грн. Мінімальна зарплата становитиме 1218 грн – з 1 січня, 1378 грн – з 1 грудня 2015 р.

Також у зазначеному документі прописано, що Кабмін зобов'язаний до 15 лютого подати на розгляд Верховної Ради пропозиції щодо внесення змін до Державного бюджету за результатами переговорів з міжнародними фінансовими організаціями. Як наголошувалося в ЗМІ, проект Державного бюджету України на 2015 рік сформовано на базі консервативного сценарію розвитку економічної ситуації в Українській державі, що передбачає падіння ВВП на 4,3 % за інфляції 13,1 %. Такий підхід цілком виправданий, оскільки у 2015 р. імовірність реалізації консервативного сценарію розвитку української економіки все-таки вища, ніж імовірність реалізації більш оптимістичного варіанта. У тому разі, якщо цього року економічна ситуація в Україні розвиватиметься в більш сприятливому напрямі, ніж очікує уряд, тоді й існуватимуть кращі умови для виконання Держбюджету.

Однак висока ймовірність того, що в українській економіці, принаймні в перші місяці 2015 р., пануватиме атмосфера невизначеності й невпевненості, що сильно впливатиме на поведінку всіх учасників бюджетного процесу, які в той чи інший спосіб прагнутимуть мінімізувати негативний вплив різноманітних загроз і ризиків на своє майнове, економічне становище і свій соціальний статус. На практиці це проявлятиметься насамперед у прагненні платників податків і зборів мінімізувати свої відповідні платежі до державного й місцевих бюджетів, а реципієнти бюджетних коштів, навпаки, прагнутимуть принаймні зберегти на встановленому раніше рівні доходи, отримувані ними з відповідних бюджетів (зарплати, пенсії, допомоги тощо). Це закономірно посилюватиме загрозу зростання дефіцитів як державного, так і місцевих бюджетів. З урахуванням зазначених тенденцій і необхідно оцінювати перспективи виконання доходної і видаткової частин Державного бюджету на 2015 рік.

На формування доходної частини Держбюджету визначальний вплив справлятимуть нещодавні зміни у вітчизняному законодавстві. Так, у ЗМІ наголошується, що Верховна Рада України ухвалила зміни до Податкового кодексу України, якими передбачено скорочення кількості податків і зборів з 22 до дев'яти. Згідно із змінами, внесеними законодавцями до Податкового кодексу, до загальнодержавних податків належать: податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб, податок на додану вартість (ПДВ), акцизний податок, екологічний податок, рентна плата, мито. До місцевих податків віднесено податок на майно і єдиний податок. Крім того, визначено два види місцевих зборів: збір за місце паркування транспортних засобів і туристичний збір. При цьому встановлення місцевих податків і зборів, які не передбачені Податковим кодексом, забороняється.

На перший погляд, зменшення кількості податків говорить про скорочення бази оподаткування. Утім, реальне її скорочення, мабуть, усе-таки дещо менше, ніж це видається, якщо виходити з журналістської оцінки останньої зміни кількості податків. Адже, наприклад, у межах оподаткування доходів фізичних осіб тепер, поряд із заробітною платою, оподатковуватиметься й частина пенсій. Доволі розгалужений характер має податок на майно. Зокрема, упроваджується оподаткування дорогих автомобілів. Також цього року зберігається і введений у 2014 р. військовий збір. До того ж уряд має намір запровадити додаткове мито на імпорт товарів. Однак, у цілому, деяке скорочення бази оподаткування нинішнього року все-таки відбулося.

Наведене вище дає підстави зробити висновок, що запроваджені Верховною Радою останні зміни до Податкового кодексу, у цілому, роблять акцент на непрямих податках, особливо на посиленні оподаткування споживання й пасивних доходів (банківських відсотків, ренти тощо). Узагалі-то, такого типу зміни в оподаткуванні теоретично повинні сприяти посиленню ділової активності, зокрема інвестиційної діяльності, більшості суб'єктів економіки за одночасного стримування зростання обсягів споживання та зміни його структури.

Однак подібна залежність більше притаманна економікам розвинутих країн. За умов перехідної економіки периферійного типу, до яких належить й українська економіка, такі чіткі залежності між змінами в оподаткуванні й рівнем ділової активності можуть і не сформуватися. Особливо на тлі гібридної війни і військової агресії Росії проти України. Адже за таких обставин ні підприємці, ні наймані працівники не мають достатньої впевненості у своїх доходах. У результаті, навіть за умов зазначених вище змін в оподаткуванні, може скорочуватися і споживчий, і виробничий попит на товари й послуги. Причому минулорічний досвід України не виключає певної ймовірності такого доволі песимістичного перебігу подій. Хоча, з іншого боку, цей же досвід показує, що поступова адаптація споживачів і товаровиробників навіть до екстремальних умов, урешті-решт, стимулює їхнє прагнення відновити звичні стандарти споживання та підприємництва.

Податкові новації, які впроваджені в рамках ухвалення Державного бюджету на 2015 рік, викликали доволі бурхливу реакцію політичних опонентів нинішнього уряду. Однак їхні аргументи далеко не завжди мали об'єктивне обґрунтування. Більше того, активна критика змін в оподаткуванні й положень Держбюджету-2015 у ЗМІ з боку опозиції та ряду представників експертного середовища, які дотримувалися схожих поглядів з цього питання, спостерігалася ще на стадії підготовки зазначених документів. Однак незавжди ця критика містила в собі конструктивні пропозиції щодо реальних шляхів вибору кращих варіантів дій. У цьому контексті вельми слушною видається думка, висловлена відомим вітчизняним політологом В. Фесенком: «Щоб уникнути подальших проблем в економіці й сповзання до дефолту, нам треба швидко одержати фінансову допомогу від МВФ. Однією з головних умов для цього є реалістичний бюджет – щоб доходи не були “намальовані”, а реально надходили до скарбниці. А єдиний спосіб їх одержати протягом року – це підняти податки. Альтернативою збільшенню доходів бюджету за рахунок податків можуть бути лише інвестиції в економіку. Але вони дадуть ефект не одразу, а через два-три роки, а ми стільки чекати не можемо. Думаю, що й бізнес, і населення з розумінням ставитимуться до жорстких заходів, адже вони тимчасові». На думку ж партнера податково-юридичного департаменту компанії Deloitte А. Серветника, тривають спроби систематизувати українську податкову систему й зробити її більш раціональною.

Тому, навіть за «тимчасового» характеру нинішнього варіанта Державного бюджету на 2015 рік, аналіз його положень і пов'язаних з ним останніх змін у системі оподаткування видається вельми корисним, оскільки дає змогу покращити бюджетний процес та його результати в майбутньому. Тому дещо детальніше зупинимося на деяких результатах державної податково-бюджетної політики, що знайшли своє відображення у відповідних нормативних документах. При цьому, звичайно, звертатимемо увагу й на ймовірний вплив на бюджетний процес соціально-психологічних чинників.

Так, згідно з ухваленим Верховною Радою Законом, податок на

прибуток підприємств тепер розраховуватиметься на підставі даних бухгалтерського обліку, шляхом корекції фінансового результату до оподаткування підприємств на різниці в авансових платежах, які визначатимуть платники з доходом більше 20 млн грн на рік, або 5 % від загальної кількості платників. Тобто 95 % платників податку можуть визначати податок на прибуток підприємств за даними фінансової звітності без визначення різниць. Система електронного адміністрування податку на додану вартість (ПДВ) діятиме в тестовому режимі з 1 лютого 2015 р. Повноцінно цей механізм може запрацювати в другій половині 2015 р. лише за згоди парламенту. Деякі незалежні експерти в цілому позитивно оцінили зазначені податкові новації. Так само в цілому позитивно оцінюються зусилля держави у сфері контролю за трансфертним ціноутворенням.

Доволі багато уваги в ЗМІ приділялося реформуванню оподаткування заробітної плати. Зокрема, наголошувалося, що народні депутати запровадили оподаткування більш високих зарплат. Для доходів до 10 мінімальних заробітних плат (МЗП) зберігається ставка податку на рівні 15 %, а для доходів фізичних осіб понад 10 МЗП – упроваджується ставка податку 20 % від суми перевищення. Також значний резонанс викликало рішення про радикальне скорочення єдиного соціального внеску (ЄСВ) з нинішніх 41 до 16,4 % у 2015 р. і до 24,6 % у 2016 р. для тих роботодавців, дії яких відповідатимуть таким умовам:

«1) загальна база нарахування єдиного внеску за місяць, за який нараховується заробітна плата (дохід) та/або винагорода за цивільно-правовими договорами, у 2,5 раза або більше перевищує загальну середньомісячну базу нарахування єдиного внеску платника за 2014 р.; або якщо загальна база нарахування єдиного внеску не перевищує у 2,5 раза або більше загальну середньомісячну базу нарахування єдиного внеску платника за 2014 р., то платник, замість коефіцієнту 0,4, застосовує коефіцієнт, що розраховується шляхом ділення загальної середньомісячної бази нарахування єдиного внеску платника за 2014 р. на загальну базу нарахування єдиного внеску за місяць, за який нараховується заробітна плата (дохід) та/або винагорода, за цивільно-правовими договорами (але в будь-якому випадку коефіцієнт не може бути менше 0,4);

2) середня заробітна плата по підприємству збільшилася мінімум на 30 % порівняно із середньою заробітною платою за 2014 р.;

3) середній платіж на одну застраховану особу після застосування коефіцієнта становитиме не менше ніж 700 грн;

4) середня заробітна плата по підприємству становитиме не менше трьох мінімальних заробітних плат».

Експертні оцінки цих законодавчих новацій доволі різні. Одні експерти вважають, що доволі значна частина підприємців погодиться здійснити ряд зазначених вище кроків з виведення зарплат з тіні, інші – дотримуються більш песимістичних поглядів. При цьому навіть ті експерти, які позитивно оцінюють згадані нововведення, висловлюють думку, що вагомого за своїми масштабами виведення заробітних плат «з тіні» варто очікувати не із самого

початку цього року, а дещо пізніше, коли значні прошарки підприємців, можливо й найманих працівників, оцінять для себе ці запропоновані владою новації як більш вигідні.

Тут варто згадати, що у вересні минулого року тодішній міністр фінансів України О. Шлапак оцінював втрати бюджету від скасування ЄСВ у 28 млрд грн. Якими можуть бути цьогорічні втрати від зменшення ставки ЄСВ, поки сказати важко. Але, по-перше, частина втрачених державою доходів (хоча поки важко визначити яка саме) повернеться до скарбниці у формі збільшених надходжень від податків з доходів фізичних осіб. По-друге, набрала чинності нова норма Кодексу законів про працю України щодо відповідальності роботодавців за використання найманої праці без юридичного оформлення, а також виплату зарплати «у конвертах», де передбачено ряд досить відчутних для підприємців штрафів. Наприклад, у випадку фактичного допуску працівника до роботи без оформлення трудового договору (контракту), оформлення працівника на неповний робочий час у разі фактичної роботи повний робочий час і виплати зарплати (винагороди) без нарахування й сплати єдиного соціального внеску роботодавець сплачуватиме штраф у 30-кратному розмірі мінімальної зарплати (на сьогодні – 36 тис. 540 грн), встановленої законом на момент виявлення порушення, за кожного працівника, щодо якого скоєно порушення.

Таким чином, поряд із «пряником» держава готова застосувати й «бати́г». І такий комплекс заходів, у разі їх послідовної реалізації, може дати вагомий результат. Тому можна припустити, що прямі бюджетні втрати від реформування системи оплати праці навіть нинішнього року можуть виявитися мінімальними. Утім зазначені втрати цілком будуть компенсовані вигодами, які врешті-решт отримає більшість українців від реформування системи оплати праці.

Також, згідно із внесеними парламентарями змінами до законодавства, підвищена ставка податку для пасивних доходів (відсотків, інвестиційному прибутку, роялті) – до 20 %. В абсолютних розмірах більшими платниками цього податку будуть заможніші верстви українців. Певною мірою, мабуть, саме цим й пояснюються деякі критичні зауваження в ЗМІ стосовно впровадження цієї правової норми. Висловлюється, наприклад, думка, що частина потенційних великих платників цього податку саме у зв'язку з підвищенням ставки податку може емігрувати за кордон.

Однак такі твердження видаються необґрунтованими. По-перше, українські за походженням потенційні надвеликі платники цього податку й нині значною мірою живуть за кордоном, маючи там відповідні банківські рахунки тощо. По-друге, доволі великі верстви заможних за вітчизняними мірками українців не є достатньо заможними для постійного проживання у європейських країнах, якщо не мають там роботи або бізнесу. І до того ж основні джерела доходів цих верств українського населення в Україні, що й виключає можливість масштабної еміграції лише задля збереження раніше сформованого рівня зазначених пасивних доходів.

Вельми неоднозначно оцінюються в ЗМІ доцільність і можливість додаткового оподаткування в нинішньому році в Україні імпортованих товарів. Згідно з ухваленими Верховною Радою законами № 1562 і 1563 про заходи щодо стабілізації платіжного балансу України відповідно до ст. XII Генеральної угоди про тарифи й торгівлю 1994 р., з 1 січня 2015 р. протягом нинішнього року в Україні стягуватимуть додатковий вид мита – імпортований збір. Як повідомив заступник міністра фінансів Д. Фудашкін, прикінцевими положеннями зазначених правових актів передбачено, що вони набирають чинності після завершення консультацій з міжнародними фінансовими організаціями щодо застосування цього інструменту як методу регулювання платіжного балансу України та стабілізації резервів НБУ. Після завершення відповідних консультацій, які проводить уряд з відповідними організаціями, буде оприлюднено рішення Кабінету Міністрів про його запровадження або невпровадження, сказав він.

Як повідомлялося, додатковий імпортований збір стягуватиметься з товарів, імпортованих в Україну, незалежно від країни їхнього походження, за такими ставками: 10 % для товарів, які класифікуються в товарних групах № 1–24 згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД); 5 % для товарів, які класифікуються в товарних групах № 25–97 згідно з УКТЗЕД; 10 % для товарів, які підлягають оподаткуванню ввізним митом відповідно до ст. 374 Митного кодексу України. Імпортований збір не стягуватиметься при ввозі життєво необхідних товарів, таких як природний газ, нафта, мазут, енергетичне вугілля, паливо для АЕС, ліки, медичні вироби для гемодіалізу й лікування онкологічних хворих тощо – за переліком, визначеним Кабінетом Міністрів України. Імпортований збір також не поширюється на товари, які звільняються від сплати ввізного мита відповідно до міждержавних домовленостей, крім умов вільної торгівлі (наприклад, товари, які ввозяться як технічна допомога для забезпечення діяльності Чорнобильського фонду «Укриття», у рамках співробітництва з НАТО, Глобальним фондом тощо).

Згідно з урядовими розрахунками, впровадження таких додаткових мит на імпортовані товари в Україну забезпечить у 2015 р. надходження до державного бюджету в обсязі 17 млрд грн. Утім, практичне запровадження додаткових мит на імпортовані товари, як повідомляється в ЗМІ, може відбутися лише після консультацій з міжнародними організаціями. Ідеться, зокрема, про Світову організацію торгівлі (СОТ), Міжнародний валютний фонд і Європейський Союз.

На думку деяких експертів, включно народних депутатів, впровадження зазначених мит на імпортовані товари суперечило б положенням Угоди про асоціацію між Україною і ЄС, тому слід було б очікувати відповідної негативної реакції з боку європейців. Однак, за повідомленнями деяких вітчизняних ЗМІ, Європейська комісія на консультаціях з Україною не стала висувати вимог щодо скасування імпортованих мит і не розглядає можливості скасування преференційного режиму в торгівлі з Україною. Щоправда, у дипломатичному представництві Євросоюзу в Україні визнали, що

запровадження мит на імпорт суперечить умовам одностороннього скасування аналогічних мит для українських товарів з боку ЄС. «Між тим законодавчий акт (про пільговий режим) дає Єврокомісії право діяти на свій розсуд, беручи до уваги виключні обставини, що склалися в Україні, включаючи платіжну кризу». У заяві дипломатичного представництва немає чіткого твердження про те, що ЄС дав остаточну згоду на впровадження Україною нових мит – це питання ще має бути вирішене згодом. Однак, за інформацією з дипломатичних джерел, така згода майже напевно буде отримана за умови, якщо Україна не матиме претензій з боку Світової організації торгівлі та МВФ. Саме відповідний комітет СОТ (що опікується питаннями платіжного балансу країн-членів СОТ), на думку європейців, міг би бути надалі “кращим майданчиком для консультацій про впровадження мит”».

Таким чином, поки отримання згоди міжнародних організацій на запровадження Україною згаданих мит на імпорт товарів є вірогідним, але остаточно неузгодженим. Не виключено також, що в процесі узгодження впровадження мит на імпорт у відповідні документи доведеться вносити певні корективи. Крім того, поки не можна остаточно визначити, коли саме, навіть за позитивного рішення СОТ і МВФ, буде остаточно встановлена дата впровадження додаткових мит на імпорт товарів. Це означає, що доходи державного бюджету у 2015 р. за цією статтею можуть виявитися меншими від згадуваних вище 17 млрд грн.

Також цьогорічна величина додаткових доходів державного бюджету від впровадження мит на імпорт може відрізнятись від очікуваної й через зміну структури та обсягу попиту на імпорتنі товари, який, швидше за все, станеться під дією означених мит. Адже після впровадження таких мит абсолютна величина приросту цін різних товарів буде різною, що й впливатиме на попит на них з боку відповідних груп українських покупців. Зокрема, відносно вищі мита (10 % по товарних групах № 1–24 згідно з УКТЗЕД) на імпорт продовольства та сировини для його виробництва цілком імовірно призведе до певного скорочення обсягів попиту на деякі імпорتنі продовольчі товари, у тому числі й через їх заміну відповідними вітчизняними аналогами (наприклад, заміна оливкової олії на соняшникову; шоколадних кондитерських виробів на такі, що не містять какао, тощо). Попри те що ставка мита на імпорт товарів, які класифікуються в товарних групах № 25–97 згідно з УКТЗЕД, відносно нижча (5 %), попит на ряд таких товарів може скоротитися відносно більше, оскільки ці товари не є життєво необхідними для вельми значної кількості українців. Причому таке скорочення попиту на зазначені категорії імпорتنих товарів, на відміну від продовольства, може й не компенсуватися відповідним зростанням попиту на вітчизняні товари як через відсутність відповідних вітчизняних аналогів, так і через скорочення реальних доходів потенційних покупців. Зазначене стосується, наприклад, побутової техніки й електроніки, ряду інших товарів. Цим також можуть обумовлюватися менші від запланованих надходження від запровадження мита на імпорт товарів.

Нарешті, можна не сумніватися, що із запровадженням мита на імпорт товарів додатковий імпульс отримає контрабанда, боротьба з якою, крім відповідних організаційних заходів, потребуватиме найімовірніше й певних додаткових коштів. Адже, наприклад, міністр енергетики та вугільної промисловості В. Демчишин відзначає наявність протидії реформам з боку співробітників цього міністерства й підконтрольних йому відомств і підприємств, оскільки багато працівників пов'язані інтересами з певними підприємствами, фінансово-промисловими групами. За аналогією не можна відкидати й тих чи інших форм саботажу боротьби з контрабандою з боку певної частини митників. І хоча необхідність боротьби з контрабандою та ймовірним саботажем митників не викликає ніяких сумнівів, однак ці заходи можуть зменшувати так звані «чисті» надходження до державного бюджету від запровадження додаткового мита на імпорт товарів.

Як зазначалося вище, інтереси фізичних і юридичних осіб впливають також на масштаби висвітлення в ЗМІ й інших новацій у сфері оподаткування. При цьому кількість й обсяги повідомлень з тих чи інших питань оподаткування далеко не завжди пропорційні значущості відповідних податків і зборів у формуванні доходної частини державного й місцевих бюджетів. Так, доволі резонансною в ЗМІ виявилася тема оподаткування дорогих автомобілів. Однак, як наголосив під час прес-конференції заступник міністра фінансів Д. Фудашкін, податок із щорічної сплати 25 тис. грн з одного автомобіля поширюватиметься лише на 17,3 тис. машин (що використовувалися не більше п'яти років і мають обсяг двигуна більше 3 тис. куб. см), або 1,3 % від загальної кількості – більше ніж 3 млн – зареєстрованих в Україні автомобілів. По суті, запровадження цього податку має радше соціально-психологічне, ніж фінансове значення для українського суспільства.

Так само вельми резонансним для ЗМІ виявився податок на нерухомість. Причому в обох випадках простежується певне прагнення комерційних структур відстояти свої комерційні інтереси, навіть з використанням для цього некоректних оцінок у ЗМІ наслідків запровадження зазначених податків. Однак у цілому основний тягар зі сплати обох згаданих податків нести будуть більш заможні верстви населення. Хоча, звичайно, кілька мільйонів українців можуть бути невдоволені цим податком.

Доволі багато повідомлень у ЗМІ було присвячено такій новації, як оподаткування пенсій. З цього приводу міністр фінансів Н. Ярецько написала у Facebook: «Ще раз хочу звернути вашу увагу на питання оподаткування пенсій: ми знизили поріг для оподаткування пенсій з 10 тис. грн до трьох мінімальних заробітних плат (на сьогодні це 3654 грн). Оподатковуватиметься не вся пенсія, а лише сума перевищення понад 3654 грн. Наприклад, якщо пенсія становить 4 тис. грн, то 3654 грн не оподатковується, а решта суми 346 грн оподатковується ставкою 15 %». Вона додала, що в Україні лише 3,3 % пенсіонерів отримують пенсії більші ніж 3654 грн, а середня пенсія становить 1523 грн. «Таким чином, цей захід фокусується в основному на спеціальних пенсіях колишніх парламентарів,

міністрів, суддів та інших осіб. Приблизно 97 % українських пенсіонерів не обкладатиметься податком відповідно до цієї нової норми регулювання. Завдання уряду – підтримка найбільш незахищених верств населення», – зазначила Н. Яресько. Можна не сумніватися, що бюджет отримає всі заплановані за цією статтею доходи. Та й значна більшість пенсіонерів, які не сплачуватимуть цього податку, мабуть, підтримає його запровадження.

Відповідно до ухвалених парламентом змін до податкового законодавства визначено, що до 1 січня 2016 р. ставки рентної плати за користування надрами для природного газу, який реалізується не для потреб населення, добутого з покладів до 5 км, збільшується з 28 до 55 %. З покладів понад 5 км рентна плата підвищується з 15 до 20 %. При виконанні договорів про спільну діяльність, незалежно від глибини видобутку, плата становитиме 70 %. Такі новації викликали невдоволення приватних нафтогазових компаній. Зокрема, ЗМІ повідомили, що британська нафтогазова компанія з активами в Україні JKH Oil & Gas зупиняє свою програму буріння свердловин на 2015 р. через дворазове підвищення податків та зобов'язання промислових споживачів газу купувати паливо в зимовий період виключно в НАК «Нафтогаз України», що значно звужує ринок для приватних гравців. Компанія JKH Oil&Gas plc займається розвідкою, видобутком нафти й газу в Україні (основний бізнес), Грузії, Угорщині, Болгарії, Словаччині, США та Росії. JKH Oil & Gas входить до лістингу Лондонської фондової біржі. В Україні JKH Oil & Gas через створену 1994 р. Poltava Petroleum Company (СП «Полтавська газонафтова компанія») розробляє Ново-Миколаївське родовище в Полтавській області загальною площею 271 кв. км, а також має дозволи на розвідку Заплавського, Єлизаветівського й Червоноярського-Східного родовищ загальною площею 171,2 кв. км. Як українська влада відреагує на цей демарш, поки сказати важко, однак можна бути впевненим, що збільшення рентної плати ніхто не відмінить.

Законом також передбачено, що місцеві органи влади стягуватимуть акцизний збір до 5 % від обсягу реалізації алкоголю, тютюнових виробів і палива. Це, звичайно, непогане доповнення до джерел наповнення місцевих бюджетів. Утім, як і ряд інших податків, воно так чи інакше негативно впливатиме на добробут населення й може робити свій внесок у посилення соціального напруження в українському суспільстві.

Законодавці, починаючи з цього року, запровадили разове «нульове» декларування доходів, майна і фінансового стану, у тому числі отриманих з порушенням оподаткування, валютної регуляції. На думку ж експертів, починати реалізацію цього нововведення краще з вищих доходів і з більших статків. Це доцільно робити і з технічних, і із соціальних причин: менші будуть витрати на адміністрування означених зборів і нижчим буде соціальне напруження.

Доволі сумнівними на сьогодні видаються задекларовані наміри поповнити цього року доходну частину державного бюджету на 17 млрд грн за рахунок проведення приватизації майна. За умов напівзамороженого військового конфлікту на Донбасі, зростання українського зовнішнього

боргу, слабкості гривні й зниження інвестиційної активності у вітчизняній економіці важко розраховувати на таку активність потенційних інвесторів, яка б забезпечила надходження до державного бюджету зазначеної суми. Принагідно можна згадати, що у 2014 р. Фонд державного майна перерахував до державного бюджету майже 466 млн грн від приватизації відповідного майна, хоча спочатку в бюджет планували отримати за рахунок приватизації майна 19,4 млрд грн. Варто згадати, що лише у 2005 р., коли було приватизовано металургійний комбінат «Криворіжсталь», держава отримала від приватизації 20,7 млрд грн. Таким чином, намічений на 2015 р. план претендує на друге місце в історії вітчизняної приватизації. Утім історія вітчизняної приватизації доводить, що багатомільярдні надходження до бюджету від цього джерела доходів можливі за одночасного поєднання таких внутрішніх і зовнішніх умов: наявності в Україні значних і, головне, привабливих за стандартами міжнародного бізнесу об'єктів приватизації; сприятливої економічної та соціально-політичної ситуації в Україні; наявності в потенційних вітчизняних та іноземних інвесторів значних сум вільних коштів і готовності інвестувати їх в Україну. Поки, на жаль, збіг зазначених обставин нинішнього року мало ймовірний.

Таким чином, на 2015 р. передбачено значні зміни в механізмах, насамперед податкових, формування доходної частини державного й місцевих бюджетів. Наскільки результативними вони виявляться, поки, звичайно, достеменно судити важко, оскільки існує ряд загроз внутрішнього й, особливо, зовнішнього характеру. Однак, поза сумнівом, розглянуті вище зміни в податково-бюджетній сфері є давно назрілими.

Утім, якщо механізми формування доходної частини державного й місцевих бюджетів на 2015 р. зазнали серйозних змін, то стосовно механізмів формування видаткової частини бюджетів, насамперед державного, цього сказати не можна. На думку вже згаданого вище партнера податково-юридичного департаменту компанії Deloitte А. Серветника, насамперед треба було на підставі нинішнього законодавства зробити «якусь збалансовану версію видатків бюджету» на 2015 р. – відштовхуючись не від потреб реципієнтів бюджетних коштів, а від можливостей платників податків і зборів. Після цього розробити і внести зміни в податкове законодавство й по кожній зміні прораховувати відповідний ефект: наскільки можна буде збільшити доходи бюджету і, відповідно, яку категорію видатків можна буде збільшити. Однак цього не сталося. До того ж вагомими перешкодами на шляху реформування бюджетних відносин, на думку згаданого експерта, крім лобізму, створює інерція мислення. Адже «всі звикли працювати в стилі “підтягування” дохідної частини бюджету до запитів на те, скільки держава може або прагне витратити. Також усі відштовхуються від цифр попередніх років, і максимум на що наші політики готові піти, так це заявити, наприклад, про скорочення на кілька тисяч співробітників у тому або іншому міністерстві».

У цьому контексті слід визнати, що чергове механічне скорочення кількості державних службовців лише заради економії бюджетних витрат

може негативно позначитися і на якості державного та місцевого управління, і на стабільності суспільства. Потрібна одночасна оптимізація кількісного і якісного кадрового складу органів державного й місцевого управління. Тільки в цьому випадку зазначений напрям скорочення бюджетних видатків буде ефективним. Урешті-решт оцінка населенням ефективності державної податково-бюджетної політики залежатиме від того, наскільки ця політика відповідатиме його уявленням соціальної справедливості та економічним очікуванням (*Статтю підготовлено з використанням таких джерел інформації: Державна служба статистики (<http://www.ukrstat.gov.ua>); Національний банк України. Офіційне інтернет-представництво (<http://www.bank.gov.ua>); Україна: перспективи розвитку. Консенсус-прогноз. – К.: Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2014. Вип. 37; Голос України. – 2014. – 31.12 (№ 254); Дзеркало тижня. – 2014. – № 50; Дніпроград (<http://dniprograd.org>). – 2014. – 29.12; Економічна правда (<http://www.epravda.com.ua>). – 2015. – 2, 12.01; Західна інформаційна корпорація (<http://zik.ua/ua>). – 2014. – 19, 31.12; 2015. – 2, 9.01; Левый берег (<http://economics.Lb.ua>). – 2014. – 23, 29.12; 2015. – 1, 5, 8, 12.01; Сегодня (<http://www.segodnya.ua>). – 2014. – 30.12; Урядовий портал (<http://www.kmu.gov.ua>). – 2014. – 29.12; 112.ua (<http://112.ua>). – 2014. – 15.09, 29.12).*

А. Рябоконт, мл. науч. сотр. «СІАЗ» НБУВ

Кризис украинской энергетики: причины и тенденции

Дефицит электроэнергии, с которым уже столкнулась Украина в конце минувшего года, привел к тому, что оператор энергосистемы НЭК Укрэнерго с 1 декабря 2014 г. вынужден был вернуться к практике аварийных отключений электричества. О возможности возникновения дефицита неоднократно говорили эксперты и писали СМИ, однако действенных методов его предотвращения выработать так и не удалось. Энергетики заявляли о том, что введение графиков аварийных отключений по всей Украине – это суровая необходимость и продиктована она не соображениями экономии. Речь шла о сохранении целостности энергосистемы – именно такая формулировка содержится в письме на имя Премьер-министра А. Яценюка, составленного по результатам совещания в Министерстве энергетики и угольной промышленности 1 декабря.

В первый день веерных отключений НЭК Укрэнерго объявило о возникновении дефицита мощности в объеме 1400 МВт, что, по официальной версии, было связано с резким похолоданием и внеплановой остановкой энергоблока Запорожской АЭС. Но уже 2 декабря оператор был вынужден констатировать дефицит мощности во вдвое большем объеме – 2800 МВт, что уже превышает 10 % максимума суточного потребления страны.

Пик нехватки электроэнергии пришелся на середину декабря. 16 декабря НЭК Укрэнерго с согласия Министерства энергетики и угольной промышленности ввело графики аварийных отключений на величину в 2116 МВт. Однако, из-за неудовлетворительного исполнения графиков отключений, критический уровень отработки гидроресурсов на ГЭС, остановку многих энергоблоков на ТЭС, НЭК Укрэнерго дало команду на исполнение графиков аварийных отключений потребителей электроэнергии в объеме 6525 МВт. Такой дефицит мощности и объемов электроэнергии стал следствием аварийных отключений энергоблоков на электростанциях из-за отсутствия топлива и выхода из строя оборудования самих энергоблоков.

Одним из критически важных видов топлива для баланса в энергосети является уголь, основные производители которого оказались или на территории неподконтрольной украинскому правительству, или в зоне боевых действий. Отметим, что по данным государственной Центрэнерго и частных операторов ТЭС на 1 декабря запасы угля составляли 1,65 млн т против 4,31 млн т годом ранее. Около 1 млн т из полученных украинскими ТЭС 2,65 млн т топлива в ноябре пришлось на поставки из-за рубежа – почти 700 тыс. т из РФ, свыше 200 тыс. т из ЮАР, а также 65 тыс. т угля из Австралии. «С наступлением холодов ТЭС вышли на потребление 90–100 тыс. т в сутки. Даже при условии стабильных непрерывных поставок это режим работы «с колес», нарастить запасы уже не получится», – заявили в Минэнергоугля.

К осени прошлого года для правительства критически важным было подготовиться к зиме, ведь было очевидно, что без импорта угля Украине не обойтись. Учитывая транспортную логистику и стоимость, предусматривался импорт как из России, так и из других стран морем, через порты. Российский уголь ближе и дешевле, но полагаться всецело на его поставки было невозможно по очевидным причинам. Поэтому протокольным решением Кабмина было поручено диверсифицировать поставки. Были подписаны договоры о закупке 3 млн т угля из России и 1 млн т угля из ЮАР через компанию Steel Mont. Однако разразившийся скандал вокруг южноафриканского контракта и проблемы с оплатой и транспортировкой угля из РФ привели к критическому истощению его запасов на складах ТЭС.

Запуск газомазутных блоков на ТЭС был экономически невыгоден: такое решение означало бы выработку электроэнергии с себестоимостью 1,9 грн за 1 кВт/ч. Тем не менее ситуация вынудила прибегнуть к этому резерву еще в ноябре, когда НЭК Укрэнерго сообщило о начале запуска газомазутных блоков в работу. Помимо нерентабельной электроэнергии, это привело к дополнительному расходу газа, которого сейчас и без того отбирается из хранилищ больше, чем в прошлые годы. Согласно данным оператора газотранспортной системы Украины компании «Укртрансгаз» от 24 января 2015 г. с начала отопительного сезона Украина потребила более 7 млрд куб. м газа из подземных хранилищ. Запасы газа в украинских подземных хранилищах газа (ПХГ) сократились до 9,709 млрд куб. м.

Проблемы с угольным топливом для ТЭС актуальности своей не утратили. Недавно появилась информация, что украинское правительство желает их решить с помощью польских партнеров. Премьер-министр Украины А. Яценюк заявил, что Украина начинает консультации о модернизации теплоэлектростанций (ТЭС) для того, чтобы они могли использовать все типы угля, в том числе марки «Г» (газовая группа). «Украинские теплоэлектростанции построены таким образом, что мы можем потреблять только особые марки угля – «А» и «Г», – заявил А. Яценюк на совместной пресс-конференции с премьер-министром Польши Е. Копач. – И именно эти марки добываются на временно оккупированных территориях». «Наши польские партнеры добывают марку “Г”, – продолжал Премьер-министр Украины. — Какое решение мы совместно с премьером (Польши) приняли? Мы начинаем технические консультации относительно модернизации украинских ТЭС с той целью, чтобы они могли использовать все типы угля, в том числе и марки “Г”, который мы сможем добывать в Украине и импортировать из Польши».

Действительно ли Украине нужны еще и польские газовые угли – вопрос отнюдь не однозначный. Еще несколько месяцев тому назад экс-министр энергетики и угольной промышленности Украины Ю. Продан заявлял, что не видит смысла заниматься модернизацией блоков государственной компании «Центрэнерго» под сжигание углей марки «Г», поскольку предприятие вскоре будет выставлено на продажу. Несколько другой аргумент выдвигал крупнейший частный оператор теплоэлектростанций компания ДТЭК. В декабре 2014 г. она заявила, что пока не планирует заниматься переводом энергоблоков с дефицитных марок угля на уголь марки «Г», которого на рынке достаточно.

По словам главы Независимого профсоюза горняков Украины М. Волынца, все шахты, остающиеся в государственном подчинении, – газовые, ни одной, добывающей антрацит под контролем Украины сегодня не осталось.

Но зато на складах шахт и угольных объединений Донбасса, не находящихся под оккупацией, лежит очень много угля марки «Г». Это так называемые промышленные балансовые запасы. И то, что они не используются, является одной из причин разговоров о необходимости закрывать соответствующие шахты. На это выделяется 1,2 млрд грн на 2015 г., а на оборудование и развитие шахт в бюджете нет и копейки.

В то же время Польша предусмотрела значительные бюджетные средства на поддержку своей угольной отрасли. Польская угольная отрасль переживает отнюдь не лучшие времена и контракты на экспорт угля и переоборудование украинских энергоблоков для нее явно будут не лишними, однако с интересами украинской стороны все далеко не однозначно.

Сыграли свою роль и неблагоприятные для энергетиков погодные условия. Традиционно одним из путей регулирования пиковых нагрузок на энергосистему является запуск гидроагрегатов ГЭС. Но, по данным Укрэнерго, оператора крупнейших ГЭС в стране, осень 2014 г.

ознаменовалась еще и рекордно низким за последние 30 лет уровнем воды в Днепре.

В подобных условиях вопрос о необходимости импорта электроэнергии не имел альтернативы. Особенно учитывая, что, несмотря на проблемы на внутреннем рынке, украинские компании сократили экспорт, но не прекратили его полностью. Источники в Минэнергоугля подтверждают, что целесообразность импорта обсуждалась еще в сентябре, когда проблемы с поставками угля с Донбасса проявились в полной мере.

В силу технологических особенностей отечественной энергосистемы реального и по-настоящему ощутимого эффекта можно было бы добиться, поставляя электричество из РФ. Энергосистема соседних европейских стран не работает синхронно с украинской, за исключением так называемого Бурштынского энергоострова, с которого и идут поставки в ЕС, а Беларусь и Молдова сами закупают электричество в Украине. В то же время экспортно-импортные мощности на границе с Россией не загружены.

Осознавали это и участники рынка. Например, ДТЭК тогда изъявил готовность использовать межгосударственные электросети для импорта электроэнергии из РФ, Беларуси и Молдовы ещё в начале сентября. Стоит отметить, что холдинг Р. Ахметова уже имел подобный опыт в феврале 2012 г., когда из-за двух аварий и сильных морозов возникла необходимость срочно начать поставки из России. Сохранился у компании и действующий контракт с РАО ЕЭС. Однако, получив согласование профильного министерства, ДТЭК в переговорах особенно не продвинулся.

А в конце ноября грянул очередной, после южноафриканского угля, скандал, когда достоянием прессы стало аналогичное согласование, выданное Минэнергоугля ХК Энергомережа, доселе широкой общественности неизвестной. Публикация документа в отрыве от общего контекста выглядела как свидетельство шага чиновников навстречу компании, возглавляемой довольно скандальной личностью Д. Крючковым и не отметившейся никакой коммерческой деятельностью как минимум в 2013 г.

После публикаций в СМИ Премьер А. Яценюк на заседании Кабмина потребовал увольнения замминистра энергетики и угольной промышленности В. Улиды, скрепившего документ своей подписью. Как заявил министр Кабинета Министров О. Семерак, заместитель главы ведомства уволен «за согласование импорта электроэнергии из РФ». Учитывая указ Президента П. Порошенко от 14 ноября, прямо предписывающий профильному министерству изучить вопрос импорта электроэнергии из России, формулировки звучали весьма двояко.

История с увольнением тогда стала неожиданностью и для самого В. Улиды. «За согласованием импорта с сентября в министерство обратились две компании, обе его получили, – заявил тогда экс-чиновник. – Обе имеют лицензии на поставки электроэнергии, выданные Нацкомиссией, осуществляющей государственное регулирование в сфере энергетики и коммунальных услуг (НКРЭКУ). Есть договоренности с российскими

поставщиками – пожалуйста, 2700 МВт мощности сечения с Россией свободны. Какие основания у нас были, чтобы, например, согласовать импорт одной компании и отказать другой? Более того, действующее законодательство не требует обязательного согласования импорта именно с Минэнергоугля, то есть они могли к нам и вообще не обращаться».

В конце прошлого года, после долгих переговоров и отключений от электроэнергии Крыма, между Интер РАО и Укринтерэнерго было подписано соглашение об импорте электроэнергии из ЕЭС России в объединенную энергетическую систему (ОЭС) Украины. Годовой контракт вступил в силу с 30 декабря 2014 г. и предусматривает равномерный график поставок объемом до 1500 МВт. Параллельно в целях бесперебойного энергоснабжения Крыма было заключено второе соглашение между дочерней структурой Интер РАО – Центром осуществления расчетов (ЦОР) и Укринтерэнерго. Тогда Премьер-министр А. Яценюк сообщил, что правительство Украины приняло решение о заключении контрактов об импорте электроэнергии из России без посредников. Однако, как вскоре выяснилось, данные соглашения привели к очередному громкому скандалу, а Премьер-министр якобы был не в курсе сути подписываемых соглашений. Многочисленные публикации в СМИ основной удар направляют на нынешнего министра топлива и энергетики В. Демчишина – креатуру Президента П. Порошенко.

Согласно заключенному в декабре контракту, Украина оплачивает поставки электроэнергии через зону АТО и, в свою очередь, поставляет электроэнергию в Крым. Поставки идут напрямую в адрес российской компании, без участия действовавшего ранее посредника – ДТЭК. Цена на ресурс из Украины фиксирована, и на 15 % ниже, чем ранее.

Кроме того, обращает на себя внимание дисбаланс условий: цена на электроэнергию из России может меняться; также РФ предусмотрела право на штрафные санкции в размере 20 % от стоимости поставленного электричества, если Украина ограничивает закупки. В рабочей версии контракта Крым обозначен как «Крымский федеральный округ Российской Федерации».

Министр энергетики В. Демчишин, признавая политический резонанс, который вызвали обнародованные условия контракта, все же предлагает его рассматривать исключительно через призму хозяйственных отношений. «Я понимаю тех, кто говорит: «я не хочу ни киловатта с той стороны». Но это политическая дискуссия», – отмечает он, напоминая, что Украина поставляла электроэнергию в Крым весь последний год, поэтому формально ничего принципиально не поменялось. По его словам, заявляя о более низкой цене для Крыма, критики контракта сравнивают несопоставимые вещи. «Электроэнергия не стала дешевле. Договор, по которому поставляла ДТЭК в Крым, был подписан с НДС. Сейчас Крым признан свободной экономической зоной, и поставки идут по нулевой ставке», – говорит он.

В том, что цена российской стороны не фиксирована, он также не видит риска. «Не фиксированная – это не значит выше», – подчеркивает он, не

исключая, что в зависимости от конъюнктуры стоимость может меняться в лучшую для Украины сторону.

Вопрос о необходимости покупки Украиной российской электроэнергии спорный даже в среде энергетических экспертов. «К сожалению, в декабре контракт стал объективно необходим. Аварийные и веерные отключения уже «брали за горло». И это накануне Нового года, – напоминает Д. Марунич, сопредседатель Института энергетических исследований. – О том, что придется импортировать электроэнергию, в Минэнерго прекрасно знали еще в августе. Почему Продан и Яценюк ничего не сделали? Поэтому никто не снимает ответственности с чиновников за то, что этот контракт не был проработан до декабря».

«Мы могли бы обойтись без российской электроэнергии в январе, ну или с минимальными последствиями для жителей Украины, если бы сократили поставки в Крым, – считает С. Голикова, директор консалтинговой компании «Трансэнергоконсалтинг». – В декабре была правильная политика, когда Крым отключали от системы из-за превышения лимитов, и она давала возможность украинской стороне диктовать свои условия импорта электроэнергии из России. Вместо этого все получилось наоборот».

По мнению эксперта, возмущение премьер-министра А. Яценюка тем фактом, что в контракте Крым назван частью Российской Федерации, безосновательно. И говорит только о том, что премьер не имеет влияния на руководство ГП «Укринтерэнерго». Контракт был подписан в Москве накануне Нового года, с применением российского права, с отсылками к российскому арбитражу и с формулировкой «Крымский федеральный округ», ничего другого Интер РАО написать просто не могло, иначе бы имело проблемы со своими государственными и фискальными органами.

С. Голикова предлагает рассматривать контракт с двух сторон: технической и финансовой. Итак, технически Украина имеет несколько точек входа электроэнергии с российской стороны. Две из них, в Сумской и Харьковской областях, небольшие по мощности, и особой роли в энергосистеме Украины не сыграли бы.

Основные промышленные точки входа находятся в Луганской и Донецкой областях, просто потому, что строились еще во времена Советского Союза, чтобы обеспечивать промышленность Донбасса. Именно поэтому сегодня закупка идет через зону АТО, и изменить ее мы не можем. «Непонятно только, почему эта закупка идет ровным графиком в течение суток, ведь ночью электроэнергии потребляется гораздо меньше. Фактически, мы покупаем электроэнергию со 2-го блока Ростовской АЭС, улучшая баланс российской энергосистемы. А чем наши атомщики хуже? И оптовая цена у них ниже, чем российская, процентов на 30», – указывает Голикова.

Контрактная цена на российскую электроэнергию составляет 80 копеек за 1 кВт/ч, это ниже, чем оптовая рыночная цена в России. «Согласно контракту, если суточный график не будет выполняться, российская сторона имеет право применять коэффициенты, повышающие цену. И получается,

что вынуждены покупать электроэнергию существенно дороже, чем могли бы платить внутреннему производителю», – описывает ситуацию Д. Марунич. К тому же, мы взяли обязательства по бесперебойным поставкам в Крым, при том что у нас самих нет таких жестких обязательств по закупкам из России, указывает эксперт.

В то же время назвать этот контракт «транзитным» нельзя. Хотя бы потому, что Крым в суточном объеме потребляет больше электроэнергии, чем Украина может получить физически из России. Именно поэтому приложение №2 к контракту остается закрытым, там прописано, сколько Украина должна поставлять в Крым и на каких условиях.

По словам С. Голиковой, упомянутый контракт «не транзитный» по трем причинам - в Крым идет «другая» электроэнергия, прежде всего по объемам, для Крыма действует другой график поставок, нежели для Украины при импорте, для Крыма действуют другие условия поставок и расчетов.

Из-за закрытости и непродуманности контракта «Укринтерэнерго» уже нарушил правила работы Оптового рынка электроэнергии Украины. Для поставок электроэнергии по нерегулируемому тарифу компания должна предоставить график поставок на месяц вперед, а также внести 100-процентную предоплату.

А по контракту «Укринтерэнерго» получает предоплату только в размере 50 %, еще 50 % – в дальнейшем, частями по 30 % и 20 %. То есть, чтобы работать по украинским правилам, «Укринтерэнерго» еще придется и брать кредиты. Если компания не исправит положение, то ее просто исключат из членов Оптового рынка электроэнергии с аннулированием лицензии на покупку и поставку электроэнергии. Этот вопрос будет рассматриваться в ближайшие дни.

В. Демчишин уже заявил, что контракт можно расторгнуть, однако не совсем понятно, зачем в таком случае было его подписывать. Впрочем, если «Укринтерэнерго» останется без лицензии, ее можно просто ликвидировать, тогда контракт будет аннулирован автоматически. Но в таком случае следует быть готовыми к тому, что в Украине продолжится практика аварийных и веерных отключений.

В. Демчишин уверяет – в финальной версии контакта скандальной формулировки о «российском Крыме» нет. «Да, в определенной версии контракта была ссылка на федеральный округ. Но договор откорректировали», – поясняет он.

Д. Шемелин, юрист ЮФ «Ильяшев и партнеры», отмечает: вряд ли можно говорить о том, что контракт «Укринтерэнерго» каким-то образом бесповоротно признал Крым российским. «Международное право в отношении таких непрямых признаний действием исходит из совокупности обстоятельств. Обстоятельства же здесь довольно неоднозначные», – говорит он.

Публичное возмущение и официально зафиксированное недоумение премьера от условий контракта вызывает сомнение в их искренности. «Я четко понимаю, что подписание этого контракта не могло произойти без

ознакомления с ним Премьер-министра Украины», – уверен глава политической партии «Демократический центр» В. Гацко. По его словам, на то, что премьер был в курсе переговорного процесса, указывают несколько факторов. В частности, 29 декабря – в тот самый день, когда были подписаны договоры, Кабмин издал распоряжение «Об утверждении предложения Министерства энергетики и угольной промышленности Украины относительно продажи государственной компанией «Укринтерэнерго» электроэнергии в Крым любому субъекту хозяйствования», которое подписал А. Яценюк.

Политолог В. Карасев отмечает, что подобного рода контракты со спорными формулировками могут вызвать в обществе недоумение и, как следствие, серьезный политический и психологический резонанс. «Это дальше будет провоцировать нестабильность в и так нестабильном украинском обществе. Поэтому, прежде всего, эту ситуацию необходимо прояснить юридически, – настаивает он. – В обмен на уголь из России мы обязуемся поставлять электроэнергию в Крым. Это вынужденный change».

Довольно остро стоит вопрос энергетической безопасности и в сфере ядерной энергетики. Последние атомные блоки в Украине были запущены в 2004 г. Второй блок Хмельницкой АЭС – 8 августа 2004 г., а четвертый блок Ровенской АЭС запустили 8 октября. Мощность каждого блока составила 1000 МВт. Правда, по мнению экспертов отрасли чиновники «забыли» про потребителей – не предусмотрев, каким образом эту энергию доставлять жителям центральных регионов и Киева. «За 10 лет наши госчиновники так и не построили магистральные линии электропередачи (ЛЭП), которые позволяли бы брать эти дополнительные мощности. У нас по очереди работают ровенский блок на 1000 МВт и хмельницкий блок на 1000 МВт. В результате в западном регионе сейчас остается запертой 1000 МВт мощности», – отмечает О. Кошарная, директор по вопросам информации и связей с общественностью ассоциации «Украинский ядерный форум».

В июле 2006 г. началось строительство подстанции «Киевская», которая должна была выступить в роли «диспетчерского пункта» по распределению электроэнергии в дефицитных регионах. Предполагалось, что подстанция замкнет на себе существующую линию 750 кВ «Хмельницкая АЭС – Чернобыльская АЭС» и новую ЛЭП 750 кВ из Ровенской АЭС, которую должны были построить к 1 января 2008 г.

На проект подстанции «Киевская» деньги в размере 739 млн грн выделили за счет спецфонда госбюджета и тарифа НЭК Укрэнерго. А вот источника финансирования строительства новой ЛЭП в размере 1,7 млрд грн тогда так и не нашлось.

Такая же ситуация сложилась и с Запорожской АЭС. «У нас шесть энергоблоков Запорожской АЭС по 1000 МВт каждый, они не могут работать на свою полную мощность – то есть 6000 МВт, они дают только 5300 МВт. А порядка 700 МВт остаются запертыми на станции», – описывает ситуацию О. Кошарная.

Особенно остро проблема выдачи дополнительных мощностей в южные регионы Украины и Крым проявилась в конце 2000-х. Поэтому проект предусматривал, кроме строительства ЛЭП 750 кВ «Запорожская АЭС – Каховская», строительство самой подстанции «Каховская» с двумя заходами на нее ЛЭП 330 кВ, и реконструкцию подстанции «Новокаховская». Но денег в полном объеме ни в бюджете, ни в тарифах энергокомпаний заложено не было.

Кредитные средства в размере 500 млн евро согласились выделить Европейский банк реконструкции и развития (ЕБРР) и Европейский инвестиционный банк (ЕИБ) после активных посылов Украины о присоединении к Европейскому энергетическому сообществу. Подписание кредитных соглашений между банками, Министерством топлива и энергетики Украины и НЭК «Укрэнерго» происходило на протяжении 2008–2010 гг. Но реализовывать проекты никто не спешил.

Проект по строительству ЛЭП 750 кВ «Ровенская АЭС – Киевская» должен был стартовать в 2009 г. и закончиться в 2012-м. Однако только в конце 2013-го Кабмин Н. Азарова рассмотрел и утвердил скорректированный проект строительства этой воздушной линии с расширением подстанции 750 кВ «Киевская» и заходами ЛЭП 750 кВ общей стоимостью 4,83 млрд грн.

На сегодня проект частично реализован: подстанция «Киевская» построена, и на некоторых участках от Ровенской АЭС уже стоят мощные опоры для магистральных ЛЭП. На 2015 год НЭК Укрэнерго включила в свою инвестпрограмму 1,89 млрд грн на строительство воздушной линии электропередачи 750 кВ «Ровенская АЭС – Киевская», из которых 1,575 млрд грн – средства ЕБРР и ЕИБ, еще 318 млн грн – из собственной прибыли компании. Его сдача должна состояться летом 2015 г.

Проект строительства ЛЭП 750 кВ «Запорожская АЭС – Каховская» должен был продлиться тоже два года – с 2011-го по 2013-й. Его проектная стоимость была утверждена в 2011 г. и составила порядка 4,9 млрд грн. Однако строительство шло ни шатко, ни валко, хотя земельные участки под опоры отводились, а оборудование и стройматериалы закупалось. Тем не менее, только к лету 2015 г. НЭК Укрэнерго обещает закончить этот проект. На достройку будет направлено 2,33 млрд грн, из них 2,2 млрд грн – средства ЕБРР и ЕИБ, а 130,7 млн грн – из собственной прибыли компании.

Помимо строительства воздушных линий в настоящее время на Хмельницкой и Ровенской АЭС началась реконструкция электротехнического оборудования – открытых распределительных устройств (ОРУ), которая должна завершиться к середине осени 2015 г. Общая стоимость проекта 258 млн грн, основная часть финансирования заложена в тарифе на 2015 г. «Реконструкция ОРУ-750 на РАЭС и ХАЭС позволит осуществить подключение линии электропередачи «РАЭС – подстанция Киевская» и увеличить выдачу электроэнергии на центральные регионы страны на 1053 МВт ежегодно», – отмечает Ю. Недашковский, президент НАЭК «Энергоатом Украины».

Такая же реконструкция запланирована и на Запорожской АЭС. Ее стоимость – 322 млн грн, срок реализации – 2016 г. Несмотря на то что в компании ожидают, что средства на эту реконструкцию будут заложены в тарифе на 2015 г., подготовительные работы уже начались. Реконструкция ОРУ Запорожской АЭС поможет снять сетевые ограничения на выдачу еще 741 МВт. Таким образом, при самых благоприятных обстоятельствах общее увеличение мощности в 2016 г. может составить 1794 МВт.

К сожалению, дальнейшее увеличение выдачи мощностей с действующих АЭС так просто не решается. У НАЭК «Энергоатом» есть план реализации инвестпроектов, который предусматривает увеличение мощностей на почти 5000 МВт в течение ближайших пяти лет. Есть там и показатель увеличения на 3300 МВт в 2016–2017 гг. Похоже, Премьер-министр А. Яценюк сконцентрировал свое внимание именно на оптимистическом варианте, не уточнив при этом вопрос финансирования.

Серьезные резервы есть на Южно-Украинской станции. «Южно-Украинская АЭС не может работать на полную мощность в летний период. Это южный регион, там жара, и вода, которая охлаждает блоки, в градирнях в должной степени не охлаждается. Необходимо проводить реконструкцию градирен и водоемов. Однако старая Нацкомиссия по регулированию электроэнергетики (НКРЭ) никогда не давала денег в тарифе на эти мероприятия», – заявила О. Кошарная.

В НАЭК «Энергоатом» подтвердили информацию, что в летний период из-за такого технологического казуса работать могут только два блока из трех. С решением проблемы охлаждения воды производство электроэнергии на ЮУ АЭС может вырасти на 700 млн кВт-ч. Стоимость проекта 802 млн грн, срок реализации, в случае наличия средств – 2016 г. К тому же нужно получить утверждение нового проекта от Кабинета Министров. А достройка Ташлыкской ГАЭС может дать еще 906 МВт мощности от Южно-Украинской станции, но для этого необходимо найти 6,7 млрд грн и вести работы до 2019 г.

Кроме того, у НАЭК «Энергоатом» есть программа повышения мощности всех энергоблоков на 4 %. Это мировая практика, если взять 4 % от блока-тысячника – это 40 МВт. «В США был период, лет 20 они ничего не строили, но за счет повышения мощности путем реконструкции электротехнического цеха, не реакторного, они прибавили 21000 МВт из расчета на 105 блоков», – приводит в пример опыт американской атомной отрасли О. Кошарная.

Некоторые блоки Запорожской АЭС по результатам ноября – декабря уже выдавали по 1050 МВт. НАЭК надеется начать эту программу в 2015 г. «Реализация программы повышения установленной мощности на 4 % даст возможность увеличить отпуск электроэнергии на 510 млн кВт-ч в 2017 году, на 1020 млн кВт-ч в 2018 году и 2040 млн кВт-ч в 2019-м. Таким образом, за счет всех перечисленных инвестпроектов к 2020 году мы можем отпускать в ОЭС Украины дополнительно 4834 млн кВт-ч ежегодно», – подводит итог Ю. Недашковский.

В общем, будут деньги – будет развитие. Но пока по итогам 11 месяцев 2014 г. ГП «Энергорынок» задолжало «Энергоатому» 3,6 млрд грн. А с учетом предыдущего периода – более 7 млрд грн. И никаких перспектив возврата этих долгов пока не видно.

Остается повышать мощность, а заодно и надежность отечественной энергосистемы за счет капитального строительства и технического переоснащения линий электропередачи по всей стране. Потому что потери в украинских сетях иногда достигают 30 % электроэнергии. 22 декабря совет директоров Всемирного банка и Фонд чистых технологий приняли решение о предоставлении Украине кредита в размере 378,5 млн дол. на развитие магистральных электросетей в рамках реализации «Второго проекта по передаче электроэнергии».

В 2015 г. в украинские сети НЭК Укрэнерго намерена инвестировать 5,5 млрд грн. В капитальное строительство – 4,78 млрд грн, из которых порядка 1 млрд грн собственной прибыли и 3,78 млрд кредитных средств. На техническое переоснащение пойдет 670,2 млн грн, из которых 613,2 млн грн – за счет амортизации, и 57 млн грн – из прибыли компании от других видов деятельности.

Как сообщает Министерство финансов Украины, кредит Всемирного банка на энергетику предоставлен Украине в размере 330 млн дол. под 0,6-0,75 % годовых на 18–20 лет. Льготный период – пять лет. Также МБ дал возможность в рамках займа осуществлять конверсии процентных ставок и валюты займа, что потенциально позволит минимизировать расходы на обслуживание этого кредита.

Заем Фонда чистых технологий – 48,5 млн дол. – привлечен на 20 лет с 10-летним льготным периодом, процентная ставка – 0,75 %. Он будет направлен на повышение уровня надежности поставки электроэнергии с помощью реабилитации передающих подстанций и обновления сети передачи электроэнергии.

Еще в 2006 г. при подготовке Энергостратегии-2030 была прописана необходимость строительства в ближайшие пять лет до 5000 км линий электропередачи разного уровня. При пересмотре Энергостратегии в 2012 г. оказалось, что из плана было выполнено только 5 %. Деньги на эти нужды просто не выделялись.

Однако в планы НАЭК «Энергоатом» по увеличению мощности энергоблоков уже вмешивается технический фактор в виде участвовавших аварий. В начале декабря прошлого года произошло аварийное отключение одного из энергоблоков Запорожской АЭС. «Третий энергоблок ЗАЭС был отключен от сети действием электрической защиты. Защита сработала из-за неисправности в измерительном трансформаторе. Радиационная обстановка на АЭС без изменений», – заверил тогда главный диспетчер Запорожской АЭС И. Захаров.

Еще тогда, по мнению некоторых экспертов, авария на ЗАЭС была тревожным звонком, который говорит об износе оборудования на АЭС. «Автоматизированные системы уже устарели. Они уже не справляются с

нагрузками. – Почему? А какой срок эксплуатации атомных станций? – 30 лет! В каком году введен первый блок на Запорожской атомной? – В 1984. Второй – в 1985. Третий – в 1987. А им взяли и продлили уже сроки эксплуатации. А что значит продлить? Это постоянный риск», – заявил руководитель Центра экологического аудита и чистых технологий Г. Шматков.

16 января произошел пожар на территории Южно-Украинской АЭС в городе Южноукраинск Николаевской области. По данным пресс-службы НАЭК «Энергоатом», загорелся автотрансформатор связи. В качестве предварительной причины пожара на АЭС называется разгерметизация бака с течью масла и его возгорание от электрической дуги из-за короткого замыкания. В корпусе трансформатора находилось 70 т масла. Пожар был ликвидирован через полтора часа. К тушению пожара было привлечено 125 человек и 16 единиц техники. По результатам проверки выяснилось, что радиационный фон на промышленной площадке АЭС не превышал нормы.

Безусловно, данная ситуация иллюстрирует тот факт, что сегодня объединенная энергетическая система Украины работает в крайне стрессовых условиях. Являясь потенциально избыточной (поскольку формально ныне в стране насчитывается 55 тыс. МВт генерирующих мощностей, используется реально около 30 тыс. МВт, 33 – в холодные зимы) за последние 20 лет эти мощности существенно деградировали. Где-то их на металл порезали, где-то они просто стоят.

Нынешняя энергосистема Украины, доставшаяся в наследство от СССР, изначально проектировалась и была рассчитана на передачу больших объемов электроэнергии в Европу. Хмельницкая и Ровенская АЭС были построены для того, чтобы обеспечивать передачу больших объемов электроэнергии в Европу в рамках энергообъединения «Мир» в конце 80-х годов прошлого столетия. Это страны Совета экономической взаимопомощи (СЭВ). Три мощнейших магистрали напряжением 750 кВ идут из Украины на Польшу, Венгрию и Румынию с Болгарией. В Европе таких мощностей вообще нет. Поэтому, частично перспективы развития энергетики Украины связаны с тем, насколько полно Украина сможет включиться в связи с европейскими энергосистемами и интегрироваться в европейский рынок.

Ранее из Украины экспортировалось порядка 30 млрд кВтч/год. При условии синхронной работы с энергосистемой стран ЕС ENTSO-E и восстановлении линий, пропускная способность по экспорту в Европу может достигать 3500–5000 МВт. Это больше, чем мощность существующих электрических связей с Россией и Беларусью. То есть теоретически есть условия и необходимые предпосылки для выхода на энергорынок Европы.

Для этого нужно сделать ряд технических мероприятий по приведению стандартов работы энергосистемы Украины к стандартам европейских систем. Это модернизация энергоблоков, систем первичного регулирования, модернизация систем телекоммуникации, внедрение определенных стандартов диспетчерского управления.

Уже имеется опыт, пройденный в 2002 г. с «Бурштынским энергоостровом», который в настоящее время работает параллельно с ENTSO-E и обеспечивает львиную долю экспорта украинской электроэнергии на европейский рынок (Бурштынская ТЭС входит в «ДТЭК Западэнерго» Р. Ахметова). Но вопрос состоит в реальном финансировании дорогих и долгих мероприятий по модернизации и стандартизации работы энергосистемы Украины.

К сложившейся ситуации с довольно туманными перспективами по выходу из нее привел целый комплекс факторов: и это не только касается событий на Донбассе и конфронтации с РФ, но и политизации в работе энергетической отрасли и натянутых отношения между профильным министерством, регулятором и крупнейшими игроком рынка электроэнергии. Ряд противоречий, периодически возникавших в коммуникациях между Президентом, Премьером и Кабмином, Минэнергоугля и НКРЭУ, ими обоими и крупными игроками рынка вылились в череду масштабных энергетических скандалов и служат тому исчерпывающей иллюстрацией. Отсутствие единой согласованной энергетической политики между основными заинтересованными лицами грозит проблемами в сфере энергетической безопасности страны и нивелированием планов по модернизации отрасли.

Наука – суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

Кабінет Міністрів має намір фінансувати створення дослідницького ядерного реактору за рахунок допомоги США. Про це сказано в постанові № 597 від 5 листопада, опублікованій на сайті уряду 11 листопада. Відповідно до неї, Кабмін скасував фінансування програми зі створення нового дослідницького ядерного реактора, орієнтовна вартість якої дорівнює 1,25 млрд грн.

Також уряд доручив Міністерству енергетики й вугільної промисловості, Міністерству закордонних справ і Державній інспекції ядерного регулювання разом з Національною академією наук розглянути питання перенаправлення фінансової допомоги США, одержуваної як компенсація за вивіз високозбагачених ядерних матеріалів у Росію, на створення нового дослідницького реактора.

Як повідомляло агентство, у жовтні публічне акціонерне товариство «Київський науково-дослідний і проектно-конструкторський інститут «Енергопроект» домовився з Національною атомною енергогенеруючою компанією «Енергоатом» про розробку проекту будівництва Централізованого сховища відпрацьованого ядерного палива (ЦСВЯП) з реакторів типу ВВЕР за 20,012 млн грн (*Українська енергетика UA-Energy.or (<http://ua-energy.org/post/48661>). – 2014. – 12.11).*

* * *

Польський та український інститути національної пам'яті планують спільні дослідження польсько-українського конфлікту часів Другої світової війни. Зокрема запропонував польським колегам створити робочу групу з істориків обох країн, темою діяльності якої будуть відносини між українцями та поляками у 1939–1947 рр., повідомляє прес-служба Інституту національної пам'яті України. (http://zaxid.net/news/showNews.do?polski_ta_ukrayinski_naukovtsi_razom_doslidzhuvatimut_skladni_pitannya_spilnoyi_istoriyi&objectId=1329134).

«У листі-відповіді голови Інституту національної пам'яті Польщі (IPN) Л. Камінського до голови українського інституту національної пам'яті В. В'ятровича наголошується, що «наші вільні і демократичні суспільства здатні на щирі, відверті і оперту на правду розмову про спільне минуле», – вказано в повідомленні.

Згідно з домовленостями польсько-українська група істориків буде створена спільними зусиллями двох інститутів і включатиме знаних фахівців, дослідників цієї теми з обох країн. Її склад і формула діяльності будуть обговорені додатково керівництвом обох установ.

Польський та український інститути національної пам'яті також дійшли згоди про необхідність створення спільної Книги пам'яті, яка б включила верифікований іменний список жертв польсько-українського конфлікту часів Другої світової війни та перших повоєнних років.

У повідомленні, зокрема, зазначено, що укладання такого списку загиблих є важливим не тільки з дослідницькою метою, але й має стати формою вшанування пам'яті жертв конфлікту з обох сторін, що сприятиме примиренню між двома народами.

Наміри співпраці двох інституцій охоплюватимуть широке коло питань. Зокрема, заплановані спільні дослідження Катинського злочину, скоєного СРСР навесні 1940 р., та відзначення 75 роковин розстрілів польських військовополонених представниками комуністичного режиму (*ZAXID.NET*

(http://zaxid.net/news/showNews.do?polski_ta_ukrayinski_naukovtsi_razom_doslidzhuvatimut_skladni_pitannya_spilnoyi_istoriyi&objectId=1329134). – 2014. – 6.11).

* * *

Більше двох десятків нагород отримали освітні заклади Рівненщини в рамках проведення Шостого Міжнародного форуму-презентації «Інноватика в сучасній освіті». Мета форуму – це презентація найкращих досягнень інноваційної діяльності освітніх закладів та наукових установ, створення нових інструментів міжнародного співробітництва у сфері інновацій, впровадження в педагогічну практику освітніх інновацій.

Цього року на форумі було представлено майже 560 навчальних закладів, наукових установ, методцентрів, регіональних і муніципальних

органів управління освітою, видавництв, фондів, асоціацій, закордонних освітніх агенцій, підприємств, бізнес-структур з 22 регіонів України, Польщі, США, Австрії, Словаччини.

Рівненщину представили 12 освітніх установ. Серед інновацій, які було презентовано на форумі – дитяче козацьке об'єднання Радивилівщини, як основа військово-патріотичного виховання дітей; виховна система Здовбицької загальноосвітньої школи I–III ступенів, стрижнем якої є національна ідея; діяльність навчально-практичного центру у Клеванській спеціальній загальноосвітній школі-інтернаті I–III ступенів та ін. **(Рівненська обласна державна адміністрація (<http://www.rv.gov.ua/sitenew/main/ua/news/detail/31878.htm>). – 2014. – 3.11).**

* * *

На запрошення університету міста Хуейчжоу (провінція Гуандун, Китайська Народна Республіка) та Гуандунського союзу з міжнародного науково-технічного співробітництва КНР відвідала делегація Національним технічним університетом України «Київський політехнічний інститут» та Наукового парку «Київська політехніка». Очолив її спеціальний представник ректора НТУУ «КПІ» – декан факультету біотехнології і біотехніки професор О. Дуган.

Згідно з укладеним під час візиту Договором про співробітництво, між НТУУ «КПІ» та університетом м. Хуейчжоу розширюються наукові та академічні контакти, засновується Спільний дослідний інститут. Співпраця в рамках досягнутих домовленостей служитиме підвищенню рейтингу та іміджу НТУУ «КПІ» у світі, сприятиме реалізації положень нового Закону України «Про вищу освіту» в міжнародній діяльності університету.

Міжнародне співробітництво з університетом м. Хуейчжоу в подальшому буде здійснюватися за такими трьома напрямками:

– освітня діяльність: підготовка в НТУУ «КПІ» інженерних кадрів для базових галузей м. Хуейчжоу (біотехнологія, хімія, електроніка, інформаційні технології, матеріали), передача досвіду НТУУ «КПІ» та методичного забезпечення навчального процесу за новітніми напрямками знань, розробка спільних дистанційних освітніх технологій, підвищення кваліфікації, обмін викладачами стажистами і практикантами, забезпечення всіх типів академічної мобільності;

– науково-дослідна діяльність: спільне проведення досліджень і виконання розробок, взаємний цільовий обмін магістрантами, аспірантами і докторантами, організація взаємних наукових стажувань, проведення спільних науково-практичних конференцій;

– інноваційна діяльність: спільне проведення комплексу заходів, спрямованих на розширення обсягів фундаментальних, пошукових і прикладних досліджень, що мають технологічну спрямованість і перспективу комерційної реалізації, проведення маркетингових досліджень для виявлення можливих замовників і споживачів наукомісткої продукції на ринках КНР,

формування «портфеля наукових розробок», які мають перспективи комерціалізації і передачі до реальних секторів економіки України та КНР, оволодіння сучасними алгоритмами міжнародного трансферу технологій.

Метою діяльності Спільного дослідного інституту буде надання послуг у сфері освіти, науки та інноватики, а основними напрямками визначено:

- діяльність у сфері вищої освіти з можливістю присудження ступеня бакалавра;

- наукову діяльність, спільні дослідження і розробки за напрямками, які є найважливішими для потреб економіки м. Хуейчжоу;

- інноваційну діяльність з можливістю співпраці з технопарками, індустріальними парками, вільними економічними зонами, суб'єктами бізнесу, а також – з державними органами і структурами КНР.

Слід зазначити, що на сьогодні в Україні не існує успішного досвіду створення закордоном спільних закладів освітньо-наукового типу. Таким чином, заснування Спільного дослідного інституту в КНР стає першим кроком до освоєння нових прогресивних форм міжнародної кооперації в цій сфері.

Між НТУУ «КПІ» та китайськими партнерами досягнуто згоди щодо ряду концептуальних положень подальшої співпраці. Зокрема, визначено, що для організації довготривалої співпраці в науково-технічній галузі планується фінансування не лише готових розробок, у передачі яких від НТУУ «КПІ» до наших китайських партнерів існує зацікавленість, а й перспективне фінансування пошукових і фундаментальних науково-дослідних робіт. На необхідності саме такого типу співпраці в науково-технічній сфері НТУУ «КПІ» багато років акцентував увагу в переговорах з китайськими партнерами. І нарешті нас почули!

Важливим досягненням делегації під час переговорів з китайськими партнерами, яке закріплено в підписаних документах, є формування довгострокових засад підготовки в НТУУ «КПІ» фахівців із числа молодих громадян Китаю (до рівня бакалаврів, магістрів, кандидатів наук, докторів наук) з метою створити в університеті м. Хуейчжоу національне науково-педагогічне ядро за спеціальностями, потрібними для економіки та промисловості м. Хуейчжоу: комп'ютерні науки, біотехнології, електроніка, нафтохімія і матеріали, – і на цій основі за участі КПІ допомогти м. Хуейчжоу вийти на передові обрії освіти, науки і технологій.

Відбулася зустріч членів делегації НТУУ «КПІ» з ректором М.З. Згуровським, який висловив вдячність делегації за проведену роботу і схвалив плани реалізації досягнутих домовленостей у цьому секторі співпраці з партнерами НТУУ «КПІ» в КНР.

У роботі з розвитку співробітництва з Народним урядом і університетом м. Хуейчжоу НТУУ «КПІ» отримує повну підтримку з боку Генконсульства України в м. Гуанчжоу, провінція Гуандун (*Міністерство освіти і науки України (<http://www.mon.gov.ua/ua/regionalnews/39960-spivpratsya-ntuu-kpi-z-kitayskimi-partnerami-novatorski-formi,-tisnishi-zvyazki/> – 2014. – 14.11).*

* * *

Україна й Норвегія домовилися про співпрацю у сфері ядерної та радіаційної безпеки. Відповідну угоду між Державною інспекцією ядерного регулювання України та Норвезьким агентством радіаційного захисту було укладено в Києві у вівторок.

Також було підписано спільну заяву України, Норвегії та Швеції про співпрацю у сфері ядерної безпеки і захищеності.

В Україні з візитом перебуває прем'єр-міністр Норвегії Ерна Солберг на чолі урядової делегації (*Українська енергетика UA-Energy.org* (<http://ua-energy.org/post/48831>). – 2014. – 19.11).

* * *

У рамках реалізації спільної угоди про наукову та культурну співпрацю між Прикарпатським національним університетом ім. Василя Стефаника та Державною вищою професійною школою міста Хелм (Республіка Польща) 21 листопада відбулася зустріч ректора Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника І. Цепенди, проректора університету з наукової роботи А. Загороднюка з проректором з міжнародного співробітництва Державної вищої професійної школи міста Хелм Зигмунтом Гарджінським.

Учасники зустрічі підтвердили дієвість спільної угоди, яка була підписана у 2013 р., та вирішили й надалі поглиблювати співпрацю. Під час зустрічі йшлося про створення нового наукового проекту, який був би розрахований на кілька років й передбачав залучення і інших вищих навчальних закладів України, які б стали в подальшому хорошими фаховими навчальними центрами у своїх регіонах. Обидві сторони домовилися попрацювати над підготовкою нового документа про співпрацю і вже в наступному році розпочати його впровадження (*Міністерство освіти і науки України* (<http://www.mon.gov.ua/ua/regionalnews/40440-v-pnu-imeni-v.-stefanika-z-vizitom-pobuvali-predstavniki-dergeavnoyi-vischoyi-profesiynoyi-shkoli-mista-helm-respublika-polscha>). – 2014. – 24.11).

Перспективні напрями розвитку української науки

Ученые севастопольского Института биологии южных морей (ИнБЮМ) отработали технологии выращивания водорослей и моллюсков, которые могут быть реализованы предпринимателями на практике. На протяжении десятилетий ИнБЮМ занимается проблематикой марикультуры, в частности, выращиванием микро- и макроводорослей, моллюсков, камбалы-калкан. В настоящее время в институте работают несколько ферм по выращиванию водорослей и моллюсков.

Разработан проект госпрограммы «Развитие рыбохозяйственного комплекса Севастополя на 2015–2020 годы», который проходит согласование со всеми заинтересованными субъектами. В 2015 г. в эту программу

планируется привлечь 334 млн р. из федерального бюджета и более 44 млн р. из городского бюджета. Средства пойдут на поддержку развития аквакультуры и прибрежного рыболовства, обновление рыбопромышленных мощностей, создания ферм по разведению рыб и др.

Институт биологии южных морей является научно-исследовательским комплексом. В структуру института входят опытное производство ИнБЮМ, аквариум-музей, лаборатории, научно-вспомогательные подразделения, а также 13 научно-исследовательских отделов (*Новости Крыма* (<http://news.allcrimea.net/news/2014/11/13/v-sevastopole-budut-vyrashivat-vodorosli-i-molljuski-25296/>). – 2014. – 13.11).

Аерокосмічна і авіаційна галузі

Стартувала ракета-носій 6 листопада о 9:35 за київським часом з пускової бази «Ясний» в Оренбурзькій області. Це вже 21-й успішний пуск РН «Дніпро», яка спроектована Конструкторським бюро «Південне» та виготовлена Південмашем спільно з українськими та російськими підприємствами.

На навколоземну орбіту виведено космічний апарат ASNARO (Передовий супутник з новою архітектурою системи дистанційного зондування Землі) та 4 мікросупутники.

Космічний апарат ASNARO розроблений Інститутом технологій експериментальних космічних апаратів (USEF) і корпорацією NEC та призначений для дистанційного зондування Землі. Маса супутника – 500 кг.

Мікросупутники Hodo-yoshi-1, ChubuSat-1, TSUBAME і Qsae-EOS розроблені університетами Японії та призначені для астрономічних спостережень і дистанційного зондування Землі.

На сьогодні РН «Дніпро» виведено на навколоземні орбіти 124 космічних апарати 30 країн світу, у тому числі: України, Великобританії, Аргентини, Бельгії, Бразилії, Німеччини, Данії, Єгипту, Ізраїлю, Іспанії, Італії, Казахстану, Канади, Малайзії, Нідерландів, Норвегії, ОАЕ, Польщі, Росії, Саудівської Аравії, Сінгапуру, США, Таїланду, Туреччини, Франції, Швеції, Еквадору, Південної Африки, Південної Кореї, Японії.

Ракета-носій «Дніпро» була сконструйована на базі найпотужнішої в світі міжконтинентальної балістичної ракети РС-20Б (за класифікацією НАТО - SS-18 «Сатана»). Попередній запуск «Дніпра» був здійснений 19 червня 2014 р. Тоді в космос було виведено 33 космічні апарати (*Дніпропетровська обласна державна адміністрація* (<http://www.adm.dp.ua/OBLADM/obldp.nsf/document.xsp?id=EB8B78C8199C1217C2257D88003D2414>). – 2014. – 6.11).

* * *

12 листопада вперше в історії людства створений на Землі космічний апарат здійснив посадку на ядро комети. Автоматизований

спускний модуль «Філі» («Philae») з міжпланетного зонду Європейського космічного агентства ЄКА/ESA «Розетта» («Rosetta») опустився на ядро комети Чурюмов-Герасименко і розпочав його дослідження. Цю комету в 1969 р. відкрили молоді астрономи – наші співвітчизники К. Чурюмов (нині член-кореспондент Національної академії наук України, професор, директор Київського планетарію) і С. Герасименко (тепер науковий співробітник Інституту астрофізики Республіки Таджикистан).

У залі вченої ради НТУУ «КПІ» за сприяння Посольства ФРН в Україні було організовано трансляцію діяльності Центру управління польотом в Німецькому аерокосмічному центрі DLR (Deutsches Zentrum für Luft - und Raumfahrt). За нею уважно спостерігали викладачі, дослідники, аспіранти і студенти КПІ, коло професійних зацікавлень яких пов'язано з космічними дослідженнями.

Міжпланетний зонд Європейського космічного агентства ЄКА/ESA «Розетта» був виведений у космос 10 років тому з космодрому Куру у Французькій Гвіані. За час свого польоту «Розетта» пододала 7 млрд км космічного простору. Відповідно до плану польоту, вона здійснила низку гравітаційних маневрів поблизу Марса та Землі й вийшла на орбіту комети. З 8 червня 2011 р. по 20 січня 2014 р. станція перебувала в «сплячому» режимі. У серпні 2014 р. почала зближуватися з кометою. 12 листопада космічний зонд вийшов на відстань 22,5 км від ядра комети, що дало змогу здійснити маневри, необхідні для успішної посадки модулю «Філі». Його відділення від зонду розпочалося близько одинадцятої години за київським часом. За допомогою апаратури, встановленої на борту модулю, хід його посадки на ядро комети постійно контролювався Центром управління польотом (*Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»* (<http://kpi.ua/14-11-12>). – 2014. – 12.11).

Астрономічна наука

В рамках ученической научно-практической конференции «Шаг в звездное будущее» состоялось открытие астрономической обсерватории Киевской малой академии наук. В мероприятии приняли участие юные исследователи – члены секций «Астрономия и астрофизика», «Аерофизика и космические исследования» Киевской МАН, столичные школьники, учителя и почетные гости.

Теперь юные астрономы могут реализовать себя в серьезных научных исследованиях, а также удовлетворить свои познавательные интересы и любознательность (*KievVlast.com.ua* (http://kievvlst.com.ua/news/v_kieve_otkrilas_astronomicheskaja_observatorija.html). – 2014. – 17.11).

Практичні впровадження науково-дослідних і проектно-технічних напрацювань

На ПАТ «Рівнеазот» введено в експлуатацію нову сучасну установку з виділення водню в цеху аміаку-2. Це дасть змогу підприємству додатково випускати 13 тис. т аміаку в рік. У реалізацію цього інвестиційного проекту було інвестовано 43,4 млн грн.

«Проведено всі необхідні технічні випробування та погодження, об'єкт введено в експлуатацію. При повному завантаженні нова установка зможе випускати 5,5 тисяч метрів кубічних водню на годину», – підкреслив М. Заблуда, голова Правління ПАТ «Рівнеазот».

Водень, що виділяється в установці, використовується для формування газової суміші, необхідної для виробництва аміаку. У майбутньому підприємство планує використовувати водень, що вироблятиметься на новій установці, для виробництва іншого продукту – адипінової кислоти.

Запуск нової установки з виділення водню – другий значний проект, який підприємство реалізувало цієї осені. 23 жовтня 2014 р. «Рівнеазот» запустив новий агрегат із виробництва неконцентрованої азотної кислоти, що дозволив підприємству додатково випускати 120 тис. т неконцентрованої азотної кислоти на рік (*Рівненська обласна державна адміністрація (<http://www.rv.gov.ua/sitenew/main/ua/news/detail/31883.htm>). – 2014. – 3.11).*

* * *

Полтавський регіональний центр з інвестицій та розвитку, який входить у сферу управління Держінвестпроекту України, розпочав супровід інвестиційного проекту «Модернізація цеху з виробництва деревини». Проект реалізовує ПП «Ньюленд Про», що розташоване в місті Полтава.

Орієнтовна вартість початку реалізації проекту – 250 тис. грн. Наразі підприємство виробляє: брус, рейку, стропила, контр-рейку з сирової деревини. Потужність виробництва – 10 м³ деревини на добу.

Крім того, майже завершено встановлення пилорами з виробництва тари. Потужність цього виробництва становитиме від 10 м³ за год.

У планах підприємства придбати обладнання з виробництва пілет та запровадити сушку деревини (*Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України (<http://www.ukrproject.gov.ua/news/na-poltavshchini-rozpochato-realizatsiyu-novogo-investitsiinogo-proektu>). – 2014. – 3.11).*

* * *

У «Небесній долині» -- навчально-науковому Центрі розробки радіотехнічних комплексів, систем та приладів Вінницького національного технічного університету розпочали виготовлення безпілотного літального апарата. Розробив модель безпілотника випускник

ВНТУ, який нині є бійцем 9-го мотопіхотного батальйону 30-ї окремої механізованої бригади (колишній 9-й вінницький батальйон тероборони) Міністерства оборони України.

Розробки уже неодноразово прислужилися батальйону. Заступник командира батальйону К. Бурячок розповів, що Олександр розробив та обладнав полкові БТРи спеціальними пристроями, які допомагають розрізняти, де броньована техніка українська, а де – машини ворога.

За попередніми розрахунками, виробництво безпілотної вартуватиме 140 тис. грн. Фінансово підтримати проект взялася Вінницька обласна державна адміністрація. У «Небесній долині» техуніверситету завершать монтаж перших двох апаратів. Потому вони пройдуть апробацію в бойових умовах у зоні АТО. Якщо безпілотної добре себе зарекомендують, ОДА готова профінансувати виготовлення партії таких машин. Причому не лише для АТО, а й для моніторингу ситуації в прикордонних районах Вінниччини, що межують із Придністров'ям (*Міністерство освіти і науки України (http://www.mon.gov.ua/ua/regionalnews/40635-u-nebesniy-dolini-vntu-stvoryuyut-bezpilotniki-dlya-ato). – 2014. – 25.11).*

Інноваційні розробки та технології

Львовские ученые разработали работа-разведчика. Именно так они назвали гусеничное чудо техники, оснащенное веб-камерой и способное проехать не более 5 км.

Один из авторов – Р. Пасечник – заявляет, что аппарат способен не только осуществлять съемку местности, передавая картинку в режиме онлайн, но и вывозить раненых с поля боя. При этом сами же ученые сетуют на то, что пока не могут добиться полноценной автономности работа-разведчика, так как управляется он посредством кабеля длиной не более 10 м.

Другими словами оператор должен всегда находиться в непосредственной близости от работа-разведчика и нажимать кнопки на пульте. Если же отправить работа на дело без оператора, то придется заряжать его аккумулятор не реже одного раза в 30 мин. Значит ли это, что каждые полчаса к аппарату должен бегать человек, который будет подключать зарядное устройство – например, бензогенератор, и возвращать работа к жизни (*Вавилова Е. Львовские учёные создали чудо военной техники // Индустриальное Запорожье (http://iz.com.ua/ukraina/56684-lvovskie-uchenye-sozdali-chudo-voennoy-tehniki-video.html). – 2014. – 5.11).*

* * *

Ученые из КНУ им. Т. Г. Шевченко (со второй аффилиацией в Институте нанотехнологий во французском городе Лион) представили концепцию искусственного электронного языка. Результаты своих исследований авторы опубликовали в журнале ACS Applied Materials & Interfaces. Ученые придумали датчик, который анализирует вещества и

передає інформацію о них в комп'ютер. По словам его авторов, устройство будет работать аналогично связке вкусовых рецепторов и головного мозга у человека.

Датчик представляет собой трехслойную двумерную структуру. Основание состоит из кремния, на который нанесен слой жидкого вещества, который и подвергается анализу. Закрывает все сверху третий слой — стекло. Ученые использовали тот факт, что проводящие свойства такой системы (транспорт электронов под действием света, падающего на стекло) зависят от промежуточного (второго) жидкого слоя.

По мнению ученых, типичные языковые ощущения определяются типом жидкости, а с ним можно связать проводящие свойства системы, которые должны быть заранее известны и использованы для определения вкуса жидкости. Украинские ученые считают, что их работа может найти применение в фармацевтической и пищевой промышленности, в таможне, службах экологического контроля и других областях, где может потребоваться искусственный аналог человеческого языка (*Украинские ученые изобрели искусственный электронный язык // Вечерняя Одесса* (<http://www.vo.od.ua/rubrics/raznoe/31518.php>). – 2014. – 15.11).

* * *

Учениця Малої академії наук України А. Шмагайло запропонувала військовим власний макет тепловізора, який бачить крізь стіни. Для розвідки подібний прилад не має ціни, бо значно розширює її можливості.

Тепловізор винахідниці «бачить» за допомогою оптичної системи та матриці. Теплове випромінювання об'єктів проектується через лінзи на матрицю датчиків, чутливих до інфрачервоних променів. Далі складні мікросхеми зчитують інформацію з цих датчиків і генерують відеосигнал. Унікальність винаходу полягає у використанні трьох складових: тепловізора, хімічного та ядерного аналізатора. Спрацьовує технологія таким чином: тепловізор наводить фокус на живі об'єкти і дає команду «почати аналіз». Далі за допомогою поршневого насоса відбувається забір повітря. Це забарвлює по черзі індикатори в червоний, зелений чи жовтий колір. Саме забарвлення означає наявність хімічних та радіоактивних елементів у повітрі. Усі дані автоматично виводяться до системи спостереження на моніторі тепловізора. Мережа передає інформацію до штабу, який коригує подальші дії розвідки.

Важить новація до 5 кг, тому її легко встановити на квадро льоті та доставляти у важкодоступні місця (*Школярка розробила тепловізор, який «бачить» крізь стіни // Львівська газета* (<http://www.gazeta.lviv.ua/news/2014/11/21/36669>). – 2014. – 21.11).

* * *

Студент Вінницького національного технічного університету Д. Кривий створив робота-розвідника. На всеукраїнському фестивалі

інноваційних проектів «Sikorsky challenge» нагородили дипломом та грошовою премією у сумі 7 тис. грн студента з Вінниці.

Формувати пристрій можна на різній основі – ставити його на танкові гусениці чи колеса. Це дасть можливість долати будь-яку місцевість. Керується робот дистанційно.

Ще один винахід Д. Кривого також може прислужитися бійцям у зоні АТО. Особливість розробленої ним вискоефективної пічки в тому, що розпалюється протягом короткого часу – за 5–7 хв. Як пальне можна використовувати будь-які горючі матеріали. Найважливіше – не виділяє диму, тому має маскувальну властивість. Винахідник каже, не димить тому, що високий коефіцієнт згорання палива – 80–85 % *(20 хвилин* <http://vn.20minut.ua/Podii/student-z-vinnici-stvoriv-robotu-rozvidnika-i-peremigh-u-festivali-inn-10425184.html>). – 2014. – 23.11).

Відновлювані джерела енергії

Україна перебуває на 12-му місці. Згідно з даними, в Україні діє 19 сонячних ферм загальною потужністю 490,2 МВт. Причому найбільшу потужність дають електростанції Криму (220 МВт) та Одеської області (218 МВт) *(Українська енергетика UA-Energy.org* <http://ua-energy.org/post/48468>). – 2014. – 4.11).

Розробки та дослідження для агропромислового комплексу

Спеціалісти Днепропетровського державного аграрного університету спільно з спеціалістами ОАО «Агро-Союз» розробили новий вид деталі сеялки, що дозволило установити новий рекорд в роботі сільхозтехніки. Після того, як аграрії пожалувалися ученому на недолговечність комплектуючих, конструктори ДГАУ замінили в сошнику комбайна металічну деталь на деталь з полімерного матеріалу. Це дозволило без зупинок обробити 9179,5 га землі. Новий показник зафіксовано і внесено в «Національний Реєстр Рекордів» *(DNEPR.INFO* <http://dnepr.info/news/region/6876187-modernizacija-selhoztehniki-dnepropetrovskimi-specialistami-pozvolila-ustanovit-nacionalnyj-rekord-video>). – 2014. – 18.11).

Підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів

14 листопада в залі адміністративної ради НТУУ «КПІ» відбувся українсько-польський семінар «Комп'ютерне моделювання нових матеріалів. Стан, проблеми, перспективи». Організаторами семінару виступили Національний технічний університет України «Київський

політехнічний інститут», Національна академія наук України, Представництво Польської академії наук в Києві та Українсько-польський центр НТУУ «КПІ». Тож і модераторів у нього було троє – професор Х. Собчук (Представництво Польської академії наук у Києві), член-кореспондент НАН України С. Сидоренко (НТУУ «КПІ») та член-кореспондент НАН України М. Штерн (Інститут проблем матеріалознавства ім. І. М. Францевича НАН України).

Участь у семінарі взяли українські і польські дослідники проблем теоретичної фізики та матеріалознавства, а також аспіранти й студенти НТУУ «КПІ» відповідних спеціальностей.

Комп'ютерне моделювання – один з найсучасніших методів, який використовують учені, які працюють у галузі теоретичної фізики. За його допомогою забезпечується оптимізація створення нових матеріалів з визначеними властивостями. Нині комп'ютер дедалі ширше використовується для проектування складу й структури нових матеріалів найрізноманітнішого призначення та характеристик, дослідження процесів у них. Це – доволі новий метод, що й не дивно – проникнення комп'ютерної техніки в усі сфери життя людини відбувається практично на наших очах. Відтак, ті, хто його нині використовує, стоять у джерел формування нової наукової дисципліни, яка дає дослідникам потужні інструменти для проектування матеріалів і значного пришвидшення процесу просування нових розробок від лабораторій до виробництва.

Про деякі з них говорив вчений секретар Інституту проблем матеріалознавства ім. І. М. Францевича НАН України В. Картузов, з доповіді якого «Основні принципи комп'ютерного моделювання матеріалознавчих задач на макро, мезо і мікроструктурних рівнях» семінар розпочався. У ній було сформульовано не тільки основні принципи, а й основні вимоги до математичних моделей при розв'язанні матеріалознавчих задач. «Об'єктом дослідження в обчислювальному експерименті є математична модель матеріалознавчої задачі, а не сама матеріалознавча задача, – наголосив В. Картузов. Побудова математичної моделі матеріалознавчої задачі – це основна складова обчислювального експерименту, яка в комплекті з постановкою матеріалознавчої задачі та реалізації цієї моделі по комп'ютерних програмах проведення розрахунків дає ту унікальну установку, на якій проводиться експеримент (*Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»* (<http://kpi.ua/14-11-14>). – 2014. – 15.11).

Освіта та кадрове забезпечення в Україні

Президентом Національного університету «Києво-Могилянська академія» (НаУКМА) обрано А. Мелешевича. А. Мелешевич – доктор філософії в галузі політології, професор, декан факультету правничих наук «Києво-Могилянської академії» з 2005 р. (*LB.ua*

(http://ukr.lb.ua/news/2014/11/17/286337_izbran_noviy_prezident.html). – 2014. – 17.11).

* * *

30 жовтня в Сумському державному університеті відбулася презентація проекту Open Course Ware СумДУ «OCW-СумДУ». Створений відкритий освітній ресурс СумДУ є складовою багатофункціональної системи e-learning університету, що поєднує платформу дистанційного навчання Salamstein, конструктор навчально-методичних матеріалів Lectur'ED, електронний бібліотечний каталог та інституційний репозитарій.

Концепція відкритих освітніх ресурсів СумДУ надає будь-якому користувачу глобальної мережі вільний доступ до матеріалів навчальних дисциплін, що викладаються в університеті. Ресурс постійно поповнюється матеріалами для дисциплін різних напрямів підготовки. Наразі на початковій стадії проекту вже є доступними більше 10 навчальних курсів і дисциплін. Відкритий ресурс OCW-СумДУ надає можливість гнучкого пошуку навчальних матеріалів за різними параметрами, їх застосування за різними формами навчання, використання відкритих матеріалів іншими авторами у власних проектах.

Особливістю створеної унікальної інфосистеми є можливість постійного вдосконалення контенту та його різнопланового застосування у дистанційних курсах, відкритих онлайн-курсах, розміщенні у відкритому доступі на «OCW-СумДУ».

Вперше ідея відкритих освітніх ресурсів була реалізована Массачусетським технологічним інститутом у 2002 р. у проекті MIT Open Course Ware та згодом здобула широкого поширення в усьому світі. В Україні відкритий освітній ресурс OCW-СумДУ є першим.

Сайт: <http://elearning.sumdu.edu.ua>

Сумський державний університет – перший в Україні виш, який пройшов міжнародний аудит QSSTARS і здобув найвищі оцінки (5 зірок) за категоріями: E-learning – розвиненість електронних технологій навчання; Teaching – кількісний та якісний склад викладачів, задоволеність студентів якістю навчання; Access – рівні умови та доступність навчання; Engagement – соціальна спрямованість діяльності (*Сумський державний університет (Центр науково-технічної і економічної інформації СумДУ) (<http://cnti.sumdu.edu.ua/uk/component/k2/item/397-перший-в-україні-проект-відкритих-освітніх-ресурсів-open-course-ware-стартував-у-сумському-державному-університеті.html>). – 2014. – 4.11).*

Охорона здоров'я

В лаборатории технологии и анализа лекарственных средств «Научно-технологический комплекс «Институт монокристаллов» в

Харькове разработан ряд препаратов местного действия для обезболивания и обеззараживания ран в военно-полевых условиях, для лечения инфицированных ран в госпиталях.

«Это оригинальные препараты (пенные аэрозоли, мази, растворы), которые можно применять на разных этапах лечения. Они позволяют бороться с инфекцией, вызванной микроорганизмами, в том числе полирезистентными», – сообщила старший научный сотрудник Института монокристаллов Е. Безуглая.

Е. Безуглая утверждает, что указанные препараты можно было бы использовать для лечения ран, полученных бойцами в зоне проведения антитеррористической операции, однако они пока не зарегистрированы. Как правило, связанные с регистрацией затраты берет на себя производитель, однако украинские фармацевтические предприятия, к которым обращались сотрудники лаборатории, заинтересованности не проявили (*STATUS QUO* (http://www.sq.com.ua/rus/news/obschestvo/12.11.2014/v_harkove_razrabotali_novye_preparaty_kotorye_mozhno_ispolzovat_v_ato/instumym/). – 2014. – 12.11).

* * *

Ученые из Украины разработали вакцину против рака. Препарат уже успешно испытали более 5 тыс. пациентов, в основном это люди, от которых уже отказались врачи. Однако Минздрав не пускает вакцину на фармацевтический рынок.

Чтобы создать противоопухолевое средство Г. Потенбня работал более 30 лет. На сегодняшний день противоядие уже испытали более 5 тыс. пациентов, в основном люди, которым медики были уже не в силах помочь.

«Пятилетняя выживаемость повышается где-то в три раза. Если речь идет о молочной железе, то где-то на 17 %, а если речь идет о раке желудка, то это более 30 %», – рассказывает о своих лекарствах заведующий отделом конструирования средств биотерапии рака Г. Потенбня.

Препарат изготавливают индивидуально для каждого пациента из удаленной злокачественной опухоли и крови больного. «Мы получаем полный спектр антигенов данного больного, потом мы их, эти антигены, модифицируем, меняем и вводим этому больному и у него развивается полноценная иммунная реакция, он реагирует на свои собственные антигены, но модифицированные», – объясняет Г. Потенбня.

Технологию украинских ученых уже хотели купить иностранные компании, но при условии, что столичные разработчики откажутся от своего авторства. Сейчас в институте проходят вакцинацию 15 пациентов. Мощности лаборатории хватило бы на сто, а то и на двести человек. Вот только препарат не пускают на фармацевтический рынок. Конкуренты против, а в министерстве вместо того, чтобы ускорить процесс, наоборот создают искусственные преграды.

Разработчики говорят, что Минздрав требует сертифицировать вакцину против рака, хотя понимают, что сделать это невозможно, поскольку

препарат індивідуален, і зелений світ ему дасть тільки усовершенствована законодавча база. «Сертифікувати і стандартизувати цю вакцину неможливо і тому в світі йде використання цих протипухлинних вакцин. Але ніхто не ставить, простити мене за грубе слово, цього глупого питання – давайте її стандартизуємо. Ми готуємо вакцину для того хворого у якого взяли цей матеріал і вона є стандартною саме для цього хворого. А не для населення всіх інших. Тому в цьому напрямку мені здається, Міністерство охорони здоров'я могло допомогти», – впевнений директор інституту експериментальної патології, онкології і радіобіології ім. Р. Е. Кавецького В. Чехун.

Крім протипухлинної вакцини у вчених є ще одна новинка – протипухлинний магнітоуправляемий фероплат. В порівнянні з хіміопрепаратами, він не вбиває в організмі всі клітини, а діє виключно на злоякісне утворення (***DNEPR.INFO*** (<http://dnepr.info/news/region/871687-uchenye-iz-ukrainy-razrabotali-vakcinu-protiv-raka>). – 2014. – 18.11).

Наука і влада

Адміністрація Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та київське відділення міжнародної неприбуткової професійної асоціації ISACA уклали меморандум про співробітництво у сфері кібербезпеки та інформаційних технологій. Меморандум відкриває можливості для обміну досвідом між державним органом, який формує та реалізує державну політику у сфері захисту державних інформаційних ресурсів в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах, та професійною асоціацією, одним із завдань якої є розробка стандартів і сертифікацій з інформаційної безпеки, аудиту та управління інформаційними технологіями.

Зокрема, Держспецзв'язку та «ІСАКА КИЇВ» домовилися за необхідності проводити консультації щодо розроблення нормативно-правових актів у сфері кібербезпеки та інформаційних технологій з метою їх імплементації у нормативно-правову базу Європейського Союзу, врахування в них міжнародних стандартів, а також кращих світових практик у сфері кібербезпеки та інформаційних технологій. Сторони також співпрацюватимуть в обговоренні, розробці та реалізації інших проектів у сфері кібербезпеки та інформаційних технологій.

Планується проводити спільні семінари, конференції, круглі столи та форуми з питань кібербезпеки та ІТ. Так, «ІСАКА КИЇВ» запрошуватиме співробітників Держспецзв'язку до участі в організованих нею національних та міжнародних заходах, а також координуватиме контакти Держспецзв'язку з ISACA International.

У планах сторін – створення робочих груп з актуальних питань кібербезпеки, підготовка спільних авторизованих публікацій, повідомлень, методичних рекомендацій і настанов.

Міжнародна асоціація «ISACA» – це всесвітня неприбуткова експертна організація, яка розробляє і поширює знання, сертифікацію, проводить тематичні заходи у сфері забезпечення якості та безпеки інформаційних технологій, а також організації та управління ІТ. ISACA має більше ніж 170 відділень у 70 країнах світу та об'єднує понад 100 тис. професіоналів.

У червні 2014 р. «ІСАКА КИЇВ» зверталася до Держспецзв'язку з пропозиціями до проекту Закону України «Про засади інформаційної безпеки України», які стосувались, зокрема, уточнення визначень та методологій. На початку листопада Кабінет Міністрів України доручив Держспецзв'язку доопрацювати проект Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» з урахуванням вимог міжнародного законодавства (*Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України* (http://www.dsszzi.gov.ua/dstsz/control/uk/publish/article?art_id=116870&cat_id=112509). – 2014. – 25.11).

Проблеми інформатизації

В. Горовий, д-р іст. наук, проф.

Правові перспективи національного розвитку

Бурхливий розвиток науково-технічного прогресу у ХХІ ст. обумовлює постійно зростаюче ускладнення внутрішньосупільних інформаційних обмінів. Особливо суперечливо це ускладнення виявляється на рівні загальнодержавному. Останнє є важливим, зважаючи на особливе значення держави в сучасному глобалізованому світі. Адже лише держава на сьогодні має реальні інструменти для протистояння негативним проявам глобалізації, пов'язаним з насадженням в усіх регіонах світу тотальної уніфікації. Вона має або ж відстояти право нації на самобутній розвиток і таким чином забезпечити багатоваріантність реагування нашої цивілізації на виклики сучасності, зміцнюючи таким чином її стійкість і життєздатність, або ж зникнути, гарантувавши цим самим зростаючу вразливість національного розвитку.

Така альтернатива жодною мірою не є якоюсь абстрактною, умоглядною логічною побудовою. Адже з проникненням сучасної науки в глибини пізнання, ми отримуємо підстави для ліквідації останніх залишків геліоцентричного самозаспокоєння, для формування дедалі складніших уявлень про ті процеси, що відбуваються в ньому, про глибину їх впливу на наше життя, наш розвиток. Що дуже важливо, ми фіксуємо також постійні зміни в навколишньому світі, вплив яких на земну цивілізацію навіть із зростаючим проникненням людської свідомості в глибини Всесвіту не може

бути повністю прогнозованим. Як справедливо зазначає з цього приводу І. Валлерстайн, «ньютонівська визначеність має місце лише в дуже обмежених і простих системах... Всесвіт демонструє еволюційне наростання складності, і переважна більшість ситуацій не може бути пояснена, виходячи із тез про лінійну рівновагу і оборотність часу» [1].

У разі оптимістичного розвитку процесу самоорганізації сучасної цивілізації, збереження в її внутрішній структурі інституту держави, як гаранта національного розвитку, здатність до адекватного реагування на виклики сучасності для людства збільшується. Таким чином, саме трансформація державності в умовах розвитку сучасних інформаційних процесів має привертати особливу увагу дослідників. Постановка цього питання є тим більш актуальною, що процес інформатизації під час його реалізації приводить до наслідків не лише запрограмованих, але й несподіваних і неоднозначних. Він відображає сучасну еволюцію суспільства, а до цієї еволюції в середовищі дослідників ставлення якщо й не скептичне, то досить насторожене.

Так, М. Ходорковський стверджує, що «в розвинутих суспільствах спостерігається виникнення якісно нової нерівності – між здатними і нездатними до творчої праці людьми... починає створюватись біологічний бар'єр, подолання якого, на відміну від соціального, майже неможливе» [2]. Він спостерігає наявні «... все сильніші ознаки наближення принаймні практичної громадської думки до расистського, по суті справи, сприйняття представників різних цивілізацій як таких, що не можуть претендувати на загальний, єдиний для всіх обсяг прав» [3]. Як стверджує згадуваний уже вище І. Валлерстайн, «... прогрес, всупереч усім настановам віку просвітництва, зовсім не неминучий... Але я не вважаю, що, виходячи із цієї причини, він неможливий. За кілька тисячоліть світ не став більш моральним, але він міг стати таким. Ми здатні рухатися в напрямі того, що Макс Вебер називав "сутнісною раціональністю", тобто до раціональних цінностей і раціональних цілей, що досягаються з допомогою колективних і розумних дій» [4].

Можна погодитись, що явище, визначене як «сутнісна раціональність», тобто опосередкований загальний вектор трансформаційних процесів, на сьогодні все таки є ще позитивним. Свідченням цьому є вже хоча б те, що до цього часу внутрішньосуспільні інформаційні процеси не призвели до розвалу інституту державності, хоча й ослабили значною мірою її суверенні можливості, насамперед щодо контролю інформаційних потоків. Однак, створюючи сукупність, ці процеси виявляють у суспільному розвитку як позитивну, так і негативну роль, відображаючи реальний стан суспільної свідомості й рівня розвитку. Про це, зокрема, свідчать і найбільш рельєфно виражені особливості структури загальноцивілізаційних інформаційних ресурсів [5].

Відповідно, держава як гарант відображення інтересів суспільного розвитку, що в перспективному вимірі не може бути відокремлений від розвитку національного, в інтересах суспільства має виконувати в контексті

розвитку загальноцивілізаційних інформаційних процесів ряд внутрішніх і зовнішніх функцій. Серед зовнішніх функцій на сьогодні найбільш важливими є :

- організація використання в інтересах національного розвитку інформаційних ресурсів загальноцивілізаційного значення та здійснення національного внеску в розвиток цих ресурсів;

- включення як на загальнодержавному рівні, так і на рівні організації підтримки суб'єктів національного інформаційного виробництва в активну діяльність на міжнародних ринках інформації;

- організація протистояння зовнішнім загрозам для національних інформаційних ресурсів, у тому числі інформаційним агресіям, інформаційним війнам проти держави.

Серед функцій внутрішніх особливого значення набувають на нинішньому етапі розвитку інформатизації:

- функція забезпечення доступу до інформації всім категоріям громадян, усім соціальним структурам у системі суспільної організації;

- налагодження ефективного інформаційного обміну для забезпечення суспільного розвитку, еволюції правової держави й громадянського суспільства;

- сприяння національному інформаційному виробництву, підвищенню ефективності використання інформаційних ресурсів, зростанню, таким чином, інформаційного потенціалу суспільства;

- організація безпеки національних інформаційних ресурсів, зростання інформаційної бази національного розвитку.

Глобалізаційні процеси при закономірному дотриманні спадкоємності в усіх аспектах суспільної діяльності обумовлюють суттєве зміщення акцентів у реалізації функцій сучасної держави в інформаційній сфері. Значною мірою в процесі розвитку інформаційного суспільства це стосується організації використання в інтересах національного розвитку інформаційних ресурсів загальноцивілізаційного значення.

Ця база створює можливості для творчого вибору закономірних способів змін у всіх сферах життя, у тому числі й у виробничій сфері, у прогностичному передбаченні напрямів розвитку, у глибшому проникненні в навколишню дійсність. Вона зумовлює появу механізмів самоврівноважування різних форм соціального життя. При цьому «зростання єдності, цілісності людства, утвердження колективності, як його органічної властивості, є однією з основних тенденцій загальноцивілізаційного процесу» [6].

Держава має сприяти використанню цього джерела готової до впровадження в суспільну практику інформації, відповідної викликам сучасності. Така інформація має допомогти прискоренню національного інформаційного виробництва (але не заміні) в напрямках, що розробляються вітчизняною наукою, і заповнити лакуни в системі цього виробництва, що утворюються внаслідок об'єктивної неможливості охоплення в національних масштабах усіх напрямів сучасного інформаційного розвитку. При цьому

треба зазначити необхідність дотримання міждисциплінарної відповідності, тобто, досягнення такого рівня адаптації зарубіжної інформації, коли вона, відображаючи загальноцивілізаційну тенденцію, не буде суперечити прогресу в суспільному розвитку, національним здобуткам у розвитку інфосфери. Слід при цьому також зауважити, що доведення адаптаційних підходів до крайності, до самоізоляції від загальноцивілізаційного інтелектуального потенціалу, у процесі прискорення суспільного розвитку стає згубним для інтересу національного.

Оптимізація процесу введення в систему національних інформаційних ресурсів інформації глобального інформаційного простору необхідна, виходячи з того, що «по-перше, історичну перспективу матимуть ті національні спільності, які зможуть здійснювати суспільно значущий внесок у розвиток і ефективне використання загальноцивілізаційної інформаційної бази, зуміють ефективно організувати найважливіше для нашого часу виробництво – виробництво інформації».

По-друге, будь-яка з існуючих націй сьогодні має перспективу для свого збереження й розвитку за умови опори на власну інформаційну базу як повноправну складову глобального інформаційного простору» [7]. При цьому під повноправною складовою розуміється база, поповнювана постійно важливою, суспільно значущою інформацією. Звичайно ж, генеруючи інформацію для своєї інформаційної бази, для реалізації тих чи інших міжнародних проектів, вона має співвідносити нову інформацію з уже наявною в глобальному інформаційному просторі, має використовувати існуючі вже масиви інформації в нерозроблюваних нею напрямках.

З розвитком глобальних інформаційних процесів актуалізується завдання держави, пов'язане як зі створенням механізмів впровадження в суспільну практику нової зарубіжної інформації, так і введення в загальносуспільний обіг продукуюваної на території такої держави інформації, представлення власних інформаційних продуктів на міжнародних ринках інформації. При цьому державне сприяння має бути продуктивним не лише при просуванні на зовнішніх ринках продукції виробництва державних інформаційних центрів, а й для продукції громадських організацій та приватного виробництва.

Оскільки ці ресурси разом з тими, що використовуються насамперед в інтересах національного розвитку, як, скажімо, суверенні інформаційні ресурси, у сукупності належать до категорії суспільно значущих, організація їх виробництва також має бути стимульована державою.

Розвиток глобальних процесів на основі всеосяжної інформатизації створює широку різноманітність інформаційних загроз [8] від витіснення на внутрішньому інформаційному ринку вітчизняних продуктів більш конкурентоспроможними в силу опори на передову матеріально-технічну й технологічну базу зарубіжними інформаційними продуктами аж до ведення цілеспрямованих, з відчутнішою вражаючою силою в боротьбі за розум громадян, інформаційних воєн.

У зв'язку з цим держава зобов'язана для захисту свого інформаційного простору використовувати всі традиційні правові, правоохоронні важелі, свій вплив на вертикальні інформаційні комунікації, засоби комплектації вітчизняними й зарубіжними ресурсами національних інформаційних баз, а також державну систему інформаційного виробництва. В інформаційних протистояннях на нинішньому етапі суспільного розвитку остання набуває дедалі більшого значення, оскільки здатна генерувати контрпропагандистські інформаційно-аналітичні продукти, з їх допомогою діяти на упередження під час організації ефективної прогнозно-аналітичної роботи [9].

Внутрішні функції держави у сфері інформаційної діяльності також пов'язані з перспективами національного розвитку і залежать також від оптимальної організації використання основного ресурсу розвитку – інформаційного. У зв'язку з цим як і на рівні міжнародному, на внутрішньодержавному також потребує постійної уваги проблема оптимізації та розвитку системи сучасних інформаційних комунікацій, інформаційно-аналітичних центрів, центрів збереження і організації використання суспільно значущих інформаційних ресурсів. При ефективній організації системи вертикальних соціальних комунікацій [10] держава на даному етапі розвитку суспільства є основним інструментом консолідації в суспільстві, «організуючим началом і координатором буття» [11] інформаційної системи, що охоплює національний інформаційний простір, сприяє його розвитку, забезпечуючи в процесі своєї трансформації прогрес у сфері демократичних перетворень. Таким чином, соціальні інформаційні комунікації використовуються як важливий інструмент соціальної координації проявів самовираження людини як члена суспільства та члена тих чи інших соціальних структур. При цьому, як зауважував Г. Кардозо, «...ми бачимо присутність нового поняття простору, де фізичне і віртуальне впливає одне на одне, закладаючи підґрунтя для виникнення нових форм соціалізації, нових форм життя і нових форм соціальної організації» [12]. Активний розвиток соціальних мереж як механізму горизонтальних інформаційних обмінів протягом останнього часу набув таких масштабів, що його можна кваліфікувати як новий етап у формуванні внутрішньосупільної системи соціальної організації [13].

Сьогодні життя кожної людини вплетене в густу мережу найрізноманітніших соціальних зв'язків і дій. Кожен суспільний індивід стає учасником й одночасно їх творцем. І в цій постійно ускладнюваній суспільній організації, що розвивається на постійно збагачуваній інформаційній основі, кожен дієздатний її член бере участь у наповненні такої кількості інформаційних баз – основи будь-якої діяльності, яка відповідає кількості виконуваних ним соціальних функцій [14]. З розвитком процесу, коли громадяни за власною ініціативою стають творцями нової, розгалуженої системи соціальних комунікацій, наповнення її актуальним суспільно значущим змістом, створюються нові умови для самовияву творчої ініціативи учасників спілкування, підвищення якості реалізації творчого потенціалу суспільства. Рівень формування та використання цього

потенціалу буде визначальним для місця й ролі нації, держави в новій соціальній ієрархії сучасності. І держава має створити всі необхідні умови, дієві суспільні механізми для забезпечення розвитку суспільно значущої творчої ініціативи, ефективного функціонування необхідних соціальних ліфтів, які мають забезпечити реалізацію творчих можливостей членів суспільства в його інтересах.

Розвиток соцмереж не лише відкрив нові можливості для спілкування однодумців, самоорганізації членів людських спільностей за інтересами, що сприяє в цілому піднесенню творчого потенціалу суспільства. Він виявляє також нові проблеми в справі його внутрішньої самоорганізації з урахуванням постійного прогресу техніко-технологічної бази інформаційних процесів, що також стають викликами сучасній державі.

Можливості технологій соціальних мереж вносять нові корективи і в уявлення про інформаційну безпеку. Особисті дані користувачів, що містяться в загальному доступі, можуть бути використані без дозволу в рекламних цілях, з вини мережі може бути здійснено витік платіжних даних. Серйозні неприємності для користувача можуть бути пов'язані із зломом акаунта і використанням усієї інформації для шкоди йому, у тому числі з метою політичного чи економічного шпигунства, дискредитації та інших дій з метою помсти. Дуже небезпечним є так званий фішинг, вірус, що непомітно для користувача краде його логін і пароль, а потім використовує їх для автоматичної розсилки спаму від імені користувача по всьому списку його контактів [15].

Серед великого різноманіття способів інформаційних впливів, які реалізуються в інформаційно-телекомунікаційних системах або через них, можна виділити такі: поширення спеціально підібраної інформації (дезінформації). Цей спосіб впливів здійснюється у формі: розсилки e-mail (електронних листів); організації новинних груп; створення сайтів з елементами інтерактивної взаємодії їх відвідувачів (чати, онлайн-голосування); розміщення інформації на приватних за змістом веб-ресурсах: у блогах, соціальних мережах [16].

Варто зауважити, що діяльність сучасних кіберзлочинців стала також дуже серйозним бізнесом: вони залучають зовнішніх співробітників (аутсорсерів) – талановитих програмістів, створюють програмні продукти і пропонують платні послуги, отримують прибутки. Соціальні мережі, на думку фахівців, – у числі найбільш уразливих для атак злочинців поряд з інтернет-платежами, інтернет-банкінгом; віддаленими сховищами даних і програмних застосувань; онлайн-іграми; онлайн-біржовими агенціями; сайтами за технологіями Web 2.0 [17].

І, нарешті, соціальні мережі, незважаючи на те що в практику спілкування ввійшли лише протягом останніх 5–7 років, стали вже важливим інструментом активізації горизонтального спілкування як основи для організації соціальних протестів, як таких, що сприяють удосконаленню суспільної організації, так і тих, що через емоційний вплив і некритичне ставлення до реального життя за межами комп'ютерних спільнот

проявляються у вигляді деструктивних виступів, використовуються внутрішніми й зарубіжними маніпуляторами інформацією для вирішення цілей, не пов'язаних з національним прогресом.

За даними спеціалістів і офіційних учасників подій, якраз Twitter і Facebook відіграли головну роль у соціальних збуреннях, названих іще «революціями» в більшості країн арабського світу [18], а по-іншому – технологіями керованого, як про це надіються автори «революцій», а насправді некерованого хаосу з непрогнозованими навіть для своїх авторів результатами.

Згідно з доповіддю Національної ради по розвідці США «Глобальні тенденції до 2015 року» інформаційні війни будуть домінантним фактором у нинішньому столітті. Вони будуть вестися на всіх рівнях соціальної структури сучасного людства, до міждержавного рівня, між блоками держав включно [19]. Американські дослідники, як працівники інформаційної сфери країни, що є на сьогодні найактивнішим у світі глобалізатором на базі інформатизації, виробником найбільшого обсягу нової інформаційної продукції, першими звернули увагу на можливості, що розкриваються під час застосування нових інформаційних технологій для досягнення поставлених цілей. Аж до отримання перемоги в боротьбі за людський розум, за психіку основної маси людей у країнах – об'єктах впливу. Така перемога не лише забезпечує досягнення запланованого результату, але й гарантує тривале його збереження. З урахуванням таких підходів безпекова інформаційна функція держави для захисту національних інтересів у всіх регіонах світу набуває особливої важливості.

Найбільш актуальні засоби реалізації цих функцій в умовах сучасного розвитку інформаційного суспільства мають розвиватися в таких напрямках:

- удосконалення організаційної структури національної інформаційної сфери відповідно до закономірностей розвитку інформаційного суспільства, необхідності протистояння негативним інформаційним впливам;
- забезпечення ефективного правотворення та відповідна нинішнім умовам правоохоронна діяльність,

У контексті посилення зарубіжних негативних впливів, що набувають ознак інформаційної війни, абсолютно необхідним кроком має стати упорядкування інформаційної діяльності в загальнодержавному вимірі, удосконалення її координації аж до формування національного інформаційного комплексу. В умовах інформаційної війни лише така координація дає можливість оперативно реагувати на інформаційні диверсії, передбачати майбутні інформаційні загрози для національного інформаційного простору, знаходити шляхи їх нейтралізації, забезпечувати достовірною інформацією громадян власної країни, у тому числі й тих, хто сьогодні перебуває під чужими інформаційними впливами, а також інформувати про ситуацію в країні міжнародну спільноту, громадську думку за кордоном. Така координація має одержати відповідну законотворчу підтримку.

У межах національного інформаційного простору серйозна увага має бути приділена організації діяльності ЗМІ. В умовах інформаційної війни до них мають жорстко застосовуватися правові акти, що стосуються інформаційної безпеки. Усі видання в умовах інформаційного протиборства, незалежно від права власності, мають надавати свою платформу для розміщення офіційної державної інформації, контрпропагандистським матеріалам.

Зростаюча структурна складність суспільства обумовлює необхідність відповідного вдосконалення організації керування соціальним організмом як єдиним цілим і оптимізації діяльності складових відповідно до сфери їх функціонування. Здійснення управлінських функцій на всіх рівнях реалізації обумовлює сприяння постійному вдосконаленню системи соціальних зв'язків. Лише вмотивовано складна соціальна організація суспільства може успішно долати проблеми зростаючої складності, що виникають перед людством сьогодні. Видова різноманітність і якість цих комунікацій, наповнення їх якісною соціально значущою інформацією є одним з найважливіших показників рівня розвитку інформаційного суспільства й динаміки цього розвитку в зіставленні з процесами змін навколишньої дійсності.

Оскільки в сучасній суспільній практиці наявне фактичне запізнення в реагуванні на зовнішні й внутрішні інформаційні виклики національному розвитку, які зростають і множаться під впливом інформатизації та інтенсифікації глобалізаційних проявів, підходи до здійснення правотворчої та правоохоронної діяльності в державі потребують принципового оновлення. У правотворчій роботі при цьому насамперед необхідно відмовитися від практики підготовки правових актів «по факту» змін, що відбуваються в житті суспільства. Прискорення темпів суспільного життя робить таку правову реакцію на зміни запізнілою і неефективною.

Прогнозний підхід до організації правотворення має насамперед передбачати створення необхідних умов для еволюції сучасної соціальної структури суспільства, особливо зважаючи на розвиток її специфічних особливостей. При цьому доцільно мати на увазі те, що інформаційна насиченість сучасного життя, що активно стимулює розширення громадських і міжособистісних контактів, визначає також розвиток гуманістичної сфери в суспільстві, сприяє зародженню нових соціальних ініціатив, розвитку культурних процесів у соціумі та ін. [20].

З розвитком інформаційних технологій, можливостей для спілкування комп'ютеризованої частини суспільства, розвитком інтернет-економіки й політики має розвиватися і відповідне інтернет-законодавство, і структури, що забезпечують його дотримання, структури правоохоронні. Сприяючи розвитку демократії, свободи слова в Інтернеті, ці структури мають забезпечити розумні рамки цього процесу, за якими повинно лишитися все, що заважає розвитку суспільства. Зміцненню соціального організму в умовах інформатизації має сприяти розвиток правової бази вдосконалення інформаційного спілкування влади з громадянами, розвиток електронного

врядування. Зміцненню економічної бази системи інформаційної діяльності має служити правова база, спрямована на стимулювання економічних і політичних важелів розвитку інформаційного потенціалу нації та держави.

Таким чином, на появу нових інформаційних викликів сучасна держава, навіть не входячи до числа провідних глобалізаторів, може відповісти системою організаційно-правових заходів на новому рівні самоорганізації, відповісти структурною трансформацією, розвитком системи сучасних інформаційних комунікацій, що надаватиме цьому суспільному інституту нової життєздатності.

Список використаних джерел

1. *Валлерстайн И.* Конец знакомого мира: Социология XXI века / И. Валлерстайн / пер. с англ. под ред. В. Л. Иноземцева. – Москва : Логос, 2003. – С. 8.
2. Постчеловечество / науч. ред. М. Б. Ходорковский. – Москва : Алгоритм, 2006. – С. 7.
3. Там само. – С. 6–7.
4. *Валлерстайн И.* Конец знакомого мира: Социология XXI века / И. Валлерстайн. – С. 6–7.
5. Тенденції впливу глобального інформаційного середовища на соціокультурну сферу України / [О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2013. – С. 31–32.
6. *Кремень В. Г.* Політична безпека України: концептуальні засоби та система забезпечення / В. Г. Кремень, І. Ф. Бінько, С. І. Головащенко. – Київ : МАУП, 1998. – 92 с.
7. *Горовий В. М.* Особливості розвитку соціальних інформаційних баз сучасного українського суспільства : монографія / В. М. Горовий. – Київ : НБУВ, 2005. – С. 103–104.
8. Національний інформаційний суверенітет у контексті розвитку новітніх інформаційних технологій / [О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : НБУВ, 2011. – С. 143–153.
9. Національний інформаційний комплекс і його роль у глобальному інформаційному просторі / [О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2014. – С. 17–18.
10. Національний інформаційний комплекс і його роль у глобальному інформаційному просторі. – С. 7–23; Соціальні мережі як інструмент взаємовпливу влади та громадянського суспільства / [О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін.]; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2014. – С. 9–23 .

11. *Маца К. А.* Земная планетарная система (Опыт исследования системной организации Земли) : монографія / К. А. Маца. – Киев : Изд-во геогр. лит. «Обрії», 2012. – С. 17.

12. Cardoso Custavo, 1998. Para una sociologia do ciberespaco: comunidades virtuais em portuques. Oeiras, Portugal : Celta Edito.ra.

13. Особливості прояву соціальних мереж у системі інформаційних обмінів українського суспільства // Соціальні мережі як інструмент взаємовпливу влади та громадянського суспільства / [О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2014. – С. 9–41.

14. Інформаційна складова соціокультурної трансформації українського суспільства : монографія. – Київ, 2013. – С. 20–22.

15. Социальные сети побеждают поисковиков [Электронный ресурс]. – 2011. – 26 апр. – Режим доступа: <http://chip.com.ua/854408.html>. – Загл. с экрана.

16. *Шестаков В. І.* Визначення характеристик інформаційного впливу на складові інформаційно-телекомунікаційних систем в умовах інформаційного протиборства / В. І. Шестаков, С. В. Чернишук // Проблеми створення, випробування, застосування та експлуатації складних інформаційних систем. – Вип. 4. – Житомир : ЖВІ НАУ, 2011. – С. 162.

17. Економічна інформатика / М. В. Макарова, С. В. Гаркуша, Т. М. Білоусько, О. В. Гаркуша. – Суми : Університетська книга, 2011. – С. 192.

18. *Сапожник А. И.* Использование социальных сетей для организации революций / А. И. Сапожник // Людство на початку ХХІ століття: виклики і шляхи рішення. – Севастополь : СевНТУ, 2011. – С. 16.

19. *Чилачава Т.* Модели информационной войны [Электронный ресурс] / Т. Чилачава, Н. Кереселидзе. – Режим доступа: <http://www.apsny.ge/analytics/1268790856.php>. – 2010. – 16.03. – Загл. с экрана.

20. *Лодатко Е.* Методологические основы моделирования социокультурных процессов / Е. Лодатко. – Режим доступа: relga.ru/Environ/WebObjects/tguwww.woa/wa/Main. – 2007. – № 15. – 25.10. – Загл. с экрана.

До уваги держслужбовця

Є. Коновалова, провід. бібліограф НБУВ

Нові надходження довідково-бібліографічних видань до НБУВ

1. Завальнюк К. В. Лінія часу: український вектор : хронол. довід. / К. В. Завальнюк, Р. М. Зелінський ; Держ. архів Вінниц. обл., Центр дослідж. історії Поділля. – Хмельницький : ІРД, 2014. – 356 с.

У виданні систематизовано та узагальнено відомості про розвиток різних форм державності на території України.

Хронологічний довідник скомпоновано по розділах. Всього 26 розділів. Вони містять відомості про українців, які мають найвищі державні посади та нагороди у світі, про сучасний козацький рух в Україні, об'єкти економічної та наукової власності України за кордоном. Наприкінці подано короткі відомості про авторів та список використаної літератури.

Шифр зберігання книги у НБУВ: Ва783444

Шифр зберігання книги у ВДБО: ТЗ(4Ук)я2; 313

2. «Краєзнавство Черкащини». Вип. 1–10 : анот. бібліогр. покажч. / уклад.: А. П. Іржавська, О. З. Силка ; авт. вступ. ст. В. М. Мельниченко ; М-во освіти і науки України, Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького, Наук. б-ка, Черкас. обл. орг. нац. Спільки краєзнавців України. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2014. – 96 с.

У покажчику представлено праці краєзнавців Черкащини, які вийшли друком з 1990 до 2014 р. Основна частина включає перелік видань, анотований хронологічний покажчик матеріалів, предметно-тематичний покажчик.

Довідковий апарат містить іменний покажчик, алфавітний покажчик авторів та співавторів, географічно-територіальний покажчик, інформацію про редакційну колегію журналу «Краєзнавство Черкащини». Видання підготовлене з нагоди 60-річчя утворення Черкаської області та виходу ювілейного (десятого) часопису «Краєзнавство Черкащини».

Шифр зберігання книги у НБУВ: Ва783112

Шифр зберігання книги у ВДБО: Я172(4 Ук)12; К77

3. Любіть Україну! (Лауреати премії ім. В. Сосюри) / упоряд. С. Козак. – Київ : Літ. Україна, 2014. – 136 с.

У збірнику подано біобібліографічні відомості про лауреатів премії імені В. Сосюри, засновником якої є часопис «Літературна Україна». У біографічних довідках стисло розкрито їх життєвий шлях та творчий доробок. Статті завершуються пристатейною бібліографією.

Матеріал згруповано за розділами : лауреати премії імені В. Сосюри, статті, поетичні твори, бібліографічний покажчик. Окремо подано праці про життя і творчість В. Сосюри та вшанування його пам'яті. Наведено маловідомі факти про самого В. Сосюру.

Наприкінці видання наведено бібліографічний покажчик.

Шифр зберігання книги у НБУВ: Ао272456

Шифр зберігання книги у ВДБО: Д; С66

4. Музейні фахівці Рівненщини : бібліогр. покажч. / Рівнен. обл. універс. наук. б-ка ; уклад.: Н. М. Кожан, Л. М. Малишева ; ред.: О. Л. Промська, З. М. Тирак, Л. Г. Сахнюк ; відп. за вип. В. П. Ярошук. –

Рівне : В. А. Лапсюк, 2014. – 184 с. – (Серія «Дослідники Рівненського краю»).

Бібліографічний покажчик присвячений фахівцям музейної справи Рівненщини. До покажчика ввійшли імена організаторів музейної справи, музейних фахівців, література про життя та творчу діяльність дослідників. До кожної статті подано пристатейну бібліографію. Основою покажчика стали матеріали про історичних осіб, організаторів музейної справи на Рівненщині.

Шифр зберігання книги у НБУВ: Ва784027

Шифр зберігання книги у ВДБО: Ч77(4Ук)д.я1; М90

5. Незабутній, зачарований Довженків світ : інформ. бібліогр. список для організаторів дит. читання до 120-річчя від дня народж. укр. письм. та кінорежисера О. П. Довженка / Нац. б-ка для дітей ; уклад.: В. М. Красножон, Н. П. Сисоєва, В. І. Олійник. – Київ, 2014. – 36 с.

Інформаційний бібліографічний список включає літературу та інтернет-ресурси про життєвий та творчий шлях О. Довженка. Подано дані про життєвий шлях письменника, перелік його відзнак та нагород, фільмографію, афоризми та крилаті вислови автора. Зібрано цитати видатних людей та поетичні твори, присвячені О. Довженку.

Шифр зберігання книги у НБУВ: Р126313

Шифр зберігання книги у ВДБО: Д; Д58

6. Степаненко М. Мовознавча Полтавщина : довідник / М. Степаненко. – Полтава : Р. В. Шевченко, 2014. – 568 с.

У довіднику систематизовано відомості про мовознавців-полтавців. До видання увійшло 292 енциклопедичні довідки, об'єднані у 6 груп: Персоналії; Відомості про мовознавство та українську мову; Видання; Наукові, науково-педагогічні установи, організації, підрозділи; Культурно-просвітницька діяльність; Наукові школи.

До кожної статті подано пристатейну бібліографію. Науково-довідковий апарат складають допоміжний предметно-іменний та алфавітний покажчики.

Шифр зберігання книги у НБУВ: Вc58103

Шифр зберігання книги у ВДБО: Ш141.4я2; С79

7. Степаненко М. Сучасні письменники Полтавщини : довідник / М. Степаненко. – Полтава : Р. В. Шевченко, 2014. – 90 с.

У довіднику викладено коротку історію створення Полтавської обласної організації Національної спілки письменників у вигляді відомостей про сучасних поетів, прозаїків, публіцистів, критиків, літературознавців, які своєю творчістю пов'язані з Полтавщиною.

Кожна стаття про митця має пристатейну бібліографію.

Видання розраховане на широке коло читачів – вчителів-словесників, учнів, краєзнавців, усіх, хто цікавиться літературно-мистецькими традиціями Полтавщини.

Шифр зберігання книги у НБУВ: Ва782397

Шифр зберігання книги у ВДБО: Ш5(4Ук)я2; С79

8. Степченко О. П. Архівна спадщина П. Я. Стебницького у фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки імені В. І. Вернадського : каталог. / О. П. Степченко ; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2014. – 464 с. : іл.

У науковому каталозі відображено всю архівну спадщину видатного громадського, політичного та культурного діяча України П. Я. Стебницького, що зберігається в фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського.

Документи згруповано в чотирьох розділах: Науково-публіцистичні праці, у яких висвітлюється українське питання; Біографічні документи, де розкриваються конкретні віхи життя П. Я. Стебницького; Листування, де показано епістолярій діяча; Документи з громадсько-політичного, культурного та освітнього життя українства кінця ХІХ – 20-х років ХХ ст., де відображено професійну та суспільну діяльність науковця. Каталог містить фотодокументи.

Науково-довідковий апарат становить іменний покажчик.

Шифр зберігання книги у НБУВ: Вс57874

Шифр зберігання книги у ВДБО: Д; С79

9. Подільська Шевченкіана: до 200-річчя з дня народження Т. Г. Шевченка : реком. бібліогр. покажч. / Упр. культури, національностей та релігій Хмельн. облдержадмін. ; Хмельн. обл. універс. наук. б-ка ім. М. Островського. – Хмельницький, 2014. – 136 с.

У покажчику представлено матеріали про перебування Т. Г. Шевченка на Поділлі восени 1846 р. Матеріал згруповано за розділами: Перебування Т. Г. Шевченка на Поділлі; Вшанування пам'яті Т. Г. Шевченка; Літературна Шевченкіана; Музична Шевченкіана; Образотворча Шевченкіана; Увіковічення Т. Г. Шевченка у пам'ятниках та пам'ятних знаках; Театральна Шевченкіана; Т. Г. Шевченко в народному декоративно-прикладному мистецтві; З іменем Шевченка; Кобзар і подоляни. Більшість бібліографічних описів супроводжуються анотаціями.

Науково-довідковий апарат складено з алфавітного покажчика, назв публікацій і географічного покажчика населених пунктів.

Шифр зберігання книги у НБУВ: Ва785582

Шифр зберігання книги у ВДБО: Д; Ш37.105